

VredesMagazine

Jaargang 7 nummer 1 — 1e kwartaal 2014 — Prijs euro 2,50

- **Actieve Duitse antimilitaristen**
- **Ingrijpende veranderingen in Sahel**

Onderzoeks dossier:

- **Chemische wapens**

Waarom naar Mali?

Nog voordat we ons uit de stabilisatiemissie in Afghanistan hebben teruggetrokken (er vliegen daar nog een paar Nederlandse F16's rond) is alweer besloten om aan de stabilisatiemissie in Mali deel te nemen. Met meer militairen en minder civiel personeel dan in Kunduz. Toch is er rond deze missie minder beroering. Voor veel Nederlanders is Mali een ver en onbekend land. Niet voor niets heeft de Malinese stad Timboektoe ongeveer dezelfde betekenis als wat we tegenwoordig met 'Verweggistan' proberen uit te drukken.

Op de opiniepagina's van de Nederlandse kranten roeren zich eigenlijk twee groepen. Aan de ene kant militair deskundigen en veiligheidsstrategen zoals diverse medewerkers van Clingendael, aan de andere kant ontwikkelingswerkers die veelal jarenlang in Mali hebben gewoond en gewerkt. Want Nederland onderhoudt al meer dan 40 jaar een intensieve ontwikkelingsrelatie met Mali. Opmerkelijk is dat de eerstgenoemde groep het belang van deze missie benadrukt voor orde en veiligheid aan de Europese zuidgrens en dat de laatstgenoemde groep juist fel ageert tegen deze missie omdat het geen enkele oplossing biedt voor de problemen waarmee de Malinese burgers te maken hebben. Er zijn dus verschillende veiligheidsstrategen in het geding, die al dan niet beschermd moeten worden: onze eigen veiligheid (tegen smokkel, terrorisme en

vluchtelingenstromen uit Afrika) en 'hun' veiligheid, die niet alleen of zelfs helemaal niet met militaire middelen verdedigd kan worden, maar vooral door verbetering van de rechtstaat en sociaal-economische omstandigheden.

Het onderscheid tussen onze en hun veiligheid die in het geding is, kan ook herkend worden in de wijze waarop het conflict in Mali wordt *geframed*; het beeld dat we ervan voorgeschoteld krijgen. Een master-student uit Groningen maakte een interessante vergelijking met Syrië. Het beeld dat we daarvan hebben is primair een opstand van de Syrische bevolking tegen een dictator waar inmiddels een paar buitenlandse jihadistische groepjes een, overigens steeds sterker wordende, bijrol in zijn gaan spelen. Het beeld dat we van Mali hebben is daarentegen dat van een rustige, democratische staat die plotseling wordt overspoeld door buitenlandse, met name uit Libië (maar feitelijk al eerder uit Algerije) afkomstige jihadisten. Daarbij wordt echter vergeten dat die voorbeeldige democratische regering van Mali door-en-door corrupt en uitermate zwak was en haar legitimiteit bij een groot deel van de Malinese bevolking (met name in het noorden van het land) volstrekt kwijt is. Ook in Mali is in de eerste plaats sprake van bevolkingsgroepen die in opstand zijn gekomen tegen hun eigen regering. Deskundigen wijzen er op dat je eerst aan een functionerende rechtstaat en aan de terugdringing van corruptie moet werken voordat je, zoals de stabiliseringsmacht beoogt, met

militaire middelen het overheidsgezag in het hele land gaat herstellen.

Bovendien wordt de opkomst van *Al Qaida* gerelateerde groepen in de Sahelzone niet veroorzaakt door een plotseling religieus reveil, maar door het gebrek aan perspectief en andere mogelijkheden voor talloze jongeren om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. De officiële economie van Mali functioneert nauwelijks en al helemaal niet in het door de regering achtergestelde noorden van het land. Grote delen van de Malinese bevolking moeten feitelijk hun kostje wel bij elkaar zoeken in criminele netwerken rond de smokkel van drugs en andere zaken via de beroemde karavaanroutes langs Timboektoe en in terroristische groepen die leven van de losgeld die betaald worden voor gegijzelde Westerse toeristen die het land bezoeken.

De huidige situatie in Mali zou aanleiding mogen zijn voor een kritische reflectie op de langdurige en intensieve ontwikkelingsrelatie die Nederland met Mali heeft onderhouden. Maar de problematiek leent zich absoluut niet voor een militaire oplossing. Die kan hooguit aanslagen op olie- en gasinstallaties en de uraniummijnen in deze regio tegengaan, maar helpt de bevolking niet verder.

Jan Schaake

VOORPAGINA: Marabout in koranschool. Mopti (Mali), 2012.

Foto: Bert Spiertz

COMMENTAAR

COLOFON

VREDESMAGAZINE 1e KWARTAAL 2014 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskolлекief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. In VredesMagazine zijn de tijdschriften Kernwapens Weg!, VD AMOK en de dikke nummers van Vredeskoerier 't Kan Anders opgegaan. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Boudewijn Chorus, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Jan Schaake, Guido Schokker, Barbara Smedema, Egbert Wever **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David-Jan Donner, Frank Feiner, Chris Geerse, Francis Janssen, Koert Lindijer, Martijn de Rooi, Frank Slijper. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTO-REDACTIE:** Hanneke Suijs, Anne Vaillant **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Henry Arvidsson, Eveline van Egdom, Len Munnik, Peleia, Stefan Philipp, R. Santana, Bert Spiertz, Jens Volle **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado, Tilburg **ABONNEMENTEN:** Interesse of aanmelding voor een abonnement op Vredesmagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie. Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees overmaken boven het verschuldigde abonnementsgeld worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingstraat 82 2611 LA Delft, 015 7850137, info@vredesmedia.nl, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341. Artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 19 februari 2014 Verschijningsdatum volgend nummer: 26 maart 2014. **ISSN 1876-0724**

WAAROM NAAR MALI? 2

Voor- en nadelen van een militaire missie.
Jan Schaake

**DE CONSERVATIEVE ISLAM
RUKT OP IN SAHEL EN SAHARA 4**

Een tolerante samenleving dreigt ten onder te gaan
Koert Lindijer

**POLITIEKE INSPRAAK BIJ
EUROPESE MILITAIRE MISSIES ONDER DRUK 6**

Hoe zeggenschap over missies in de praktijk werkt
Jan Schaake

**DE GEVANGENEN
VOOR DE VREDE. EEN ERELIJST 8**

Frank Feiner

**HET SYRISCHE REGIME VREESDE
DE GEWELDLOZE OPPOSITIE HET MEEST 10**

Discussie over de strategie van de rebellen
Kees Kalkman en Egbert Wever

FREEDOM FLOTILLA WEST PAPUA 12

Een konvooi over land en zee voor vrede en gerechtigheid
Francis Janssen

**ANTIMILITARISTEN IN DUITSLAND:
VEELZIJDIG EN GEZAMENLIJK IN ACTIE 14**

Een nieuw tienjarenplan en veel acties
Frank Feiner

**FOTOPAGINA'S EERSTE
WERELDOORLOG 1914-1918 18**

Nieuwe, oude foto's.

DOSSIER: CHEMISCHE WAPENS 21

Kees Kalkman en Frank Slijper

EN VERDER:

COLUMN 9

Boudewijn Chorus

**UIT DE GESCHIEDENIS
VAN DE VREDESBEWEGING 9**

COLUMN 16

Hans Feddema

SPRINGSTOF 17

Frank Slijper

**OVERZICHT VAN BIJ VM
AANGESLOTEN ORGANISATIES 20**

KORTE BERICHTEN 33

SIGNALERING 35

Anke Polak

GEDICHT 'GOD ZEGENE DE WAPENS' 36

Willem van Diependaal

LOGO FREEDOM
FLOTILLA WEST PAPUA

De conservatieve islam rukt

In Mali voltrekt zich gestaag een religieuze revolutie die gevolgen kan hebben voor de gehele Sahel en die een gevaar oplevert voor Europa. Ooit was het overwegend islamitische Mali een bakermat van religieuze tolerantie. De afgelopen jaren is daar sluipenderwijs verandering in gekomen door de komst van het fundamentalistische wahabisme vanuit Saoedi-Arabië. De religieuze verhoudingen in Mali kwamen vorig jaar op scherp te staan door de gewapende opmars van moslimextremistische groeperingen uit het noorden. Alleen door militair ingrijpen van Frankrijk kon worden voorkomen dat ze het hele land in hun greep kregen.

Eeuwen geleden ontwikkelden zich handelsrijken rond de steden Djenné, Mopti en Timboektoe. Aan de basis van de rijkdom lag hun geografische positie tussen Afrika boven en Afrika bezuiden de Sahara. Met de handelaren uit het noorden arriveerde de islam. De zwarte bevolking absorbeerde en vermengde het geloof met eigen godsdiensten, een wisselwerking van religieuze en spirituele invloeden, en zo ontstond een Afrikaanse sufi-vorm van de islam. Honderden jaren later komt de islam opnieuw naar de Sahel, nu met een niet te stelpen missiedrang en de weg geëffend door geld van Saoedi-Arabië, Qatar en Pakistan. Buitenlanders, maar ook Malinezen die studiebeurzen kregen om te studeren in Saoedi-Arabië, introduceren de strikte vorm en veroordelen de sufi's.

Deze fundamentalistische geloofsvormen – wahabisme, salafisme en de Tabligh-beweging – houden er verschillende methodes en regels op na. Wahabieten en veel salafisten keren zich tegen de verspreiding van het geloof met de wapens. De wahabieten zijn niet dezelfde als de extremistische moslimstrijders gelieerd aan Al-Qaeda, die vorig jaar Noord-Mali bezetten. De vraag is of de opmars van de fundamentalistische islam een vruchtbare voedingsbodem vormt voor terroristen. En of dit niet alleen voor Mali geldt, maar voor de gehele Sahel. Wahabieten en extremistische moslimstrijders propageren een 'zuiver geloof' en zaaien haat en verdeeldheid.

IN MOPTI

Abdoureme Touré leidt een groep van jonge en fundamentalistische moslims van Mopti. Hij is niet openlijk wahabiet want aan die naam kleeft een nare geur sinds moslimkrijgers vorig jaar Noord-Mali innamen. De strijders gingen bid-

den in de moskeeën van de wahabieten. "God heeft het zo gewild," zegt Touré over de bezetting, maar veroordeelt de moslimstrijders wel. "De Koran schrijft voor dat je een stad met moslims en christenen niet mag aanvallen zonder eerst een boodschapper te sturen. Daar moet iedere moslim zich aan houden. Er is slechts één interpretatie van de islam mogelijk."

In het vrouwencollectief Aicha, een project betaald door Saoedi-Arabië zitten vrouwen in zwarte gewaden op maten. Directrice Traoré gaat gesluierd. Ze is een wahabiet en leefde vijf jaar in Saoedi-Arabië. Ze vindt dat de islam daar beter is ontwikkeld dan in Mali waar meer islamitisch onderwijs nodig is. "Ons land is veel te seculier." De tachtig meisjes die er werken, krijgen voedsel en lessen in de Koran.

"We zien een snel veranderende mentaliteit in Mali," vertelt sociaal werker Hasseye Kanita. "Wahabitische jongeren gebruiken agressieve taal en sluiten zich af. Steeds meer vrouwen gaan gesluierd. Er verrijzen nieuwe moskeeën van wahabieten, de predikers worden betaald door Saoedi-Arabië, Qatar en Pakistan. Ze verstrekken voedsel en studiebeurzen in het Midden-Oosten."

Malinezen zijn opvallend vriendelijk, open en gastvrij. Valt een ruim duizend jaar oude cultuur van tolerantie in zo'n korte tijd te vervangen door een religie van onverdraagzaamheid? Alle aanwezigen onder het afdakje geven de democratie de schuld. De coup van 1991 betekende het einde van 23 jaar straf militair bestuur. "Eerst onder de burgerpresident Konaré, gevolgd door Toumani Touré, mochten religieuze stromingen uit het Midden-Oosten ongehinderd met geld aanhangers rekruteren in Mali," zegt Kanita. Vóór 1991 werkten er zes islamitische ontwikkelingsorganisaties in Mali,

in 2000 al 106. Van de Malinezen is 90% moslim, van hen heeft 20% zich tot de wahabitische stroming bekeerd.

De door Saoedi-Arabië gefinancierde Hoge Raad van Moslims, geleid door imam Dicko, roept op tot meer invloed van de islam in de politiek. Toen in 2009 het parlement een wet aannam die erfrecht voor vrouwen mogelijk maakte, beloofde Dicko dat "Mali zal branden." Hij organiseerde demonstraties tegen de invoering, waarna de regering de wet introk.

"Dicko spreekt met vele tongen," vindt Kanita. "Maar hij heeft gelijk als hij zegt dat de politieke klasse faalde. Geestelijken staan dicht bij het volk dan politici." "Armoede en de afwezigheid van de staat" vormen de belangrijkste voedingsbodem voor fundamentalisten zegt hij. In de dichtstbijzijnde moskee, een gebedshuis van de sufi's, verontschuldigt imam Abedkader zich. "Wij bidden in een eenvoudig onderkomen, wij hebben geen geld voor een airconditioner zoals in de moskee van de wahabieten. Saoedi-

op in Sahel en Sahara

OEFENING FLINTLOCK.
BAMAKO, MALI 2007

in de hoofdstad. “De extremisten willen nog steeds Mali overnemen,” verzekert hij. Hij is hoofd van de landelijke Organisatie van Jonge Moslims. “De wahabieten en de salafisten zijn handlangers van de terroristen.” En wijst op de trainingscentra bij de wahabietische moskeeën in Bamako. “Die doen aan ideologische manipulatie. Ze houden er een soort militie op na. Ze manipuleren met hun ophitsende taal ongeschoolde en werkloze jongeren en werken aan de expansie van de Arabische invloed in Afrika. In de Arabische wereld wordt nog steeds gedacht dat Afrikaanse moslims geen echte moslims zijn.”

Is Mali de eerste omvallende dominosteen in de Sahel? Of was de bezetting van het noorden een typisch Malinees probleem? De opkomst van radicale religies, de ingestorte onderwijssector en de diepe armoede zijn niet de enige verklaringen. Door de zwakke staat ontwikkelde zich in Mali een alternatieve economie in de vorm van handel in drugs, wapens, sigaretten, gijzelaars en migranten. Burgers en radicale moslimstrijders werken samen met de criminelen. “In Mali profiteerden hele dorpen van die criminaliteit. Die netwerken moeten worden aangepakt, anders zullen de terroristen opnieuw de macht kunnen grijpen.”

Frankrijk nam het initiatief met zijn interventie en donorlanden zegden sindsdien 3 miljard euro aan steun toe voor Mali. Niemand weet precies hoe Mali en de regio te stabiliseren. Voor veel Malinezen is duidelijk dat de vrijheid van geloofsverspreiders aan banden moet. Moulaye, een voormalig minister, waarschuwt voor de gevolgen van de invloed van de religieuze radicalen uit het Midden-Oosten. “Laten we van hen eisen dat ze onze cultuur en wetten respecteren. Zoals een scheiding van staat en religie,” bepleit hij. “Er is de letter en er is de geest van de Koran. Wij moslims in Afrika weten dondersgoed het onderscheid.”

Koert Lindijer,
Afrika correspondent,
(Ingekort uit www.koertlindijer.nl)

Arabië legt ons zijn vorm van islam op en wil ons sufi's verdrijven, het zijn kolonisten.”

God uit zich in de Koran volgens de sufi's in beeldspraken. Ze nemen het heilige boek niet letterlijk, zoals de wahabieten. “Je moet God in jezelf ontdekken. Iedereen is een stukje licht. Dat betekent dat je tolerant moet zijn en de Koran op een spirituele wijze moet uitleggen.” De iman vindt dat sufi's zich moeten bezinnen op een rol in de politiek, anders worden ze verdreven door de wahabieten.

IN KONNA

Toen de extremistische moslimstrijders in januari het stadje Konna van 30.000 bewoners innamen met het doel om door te trekken naar Mopti, kwam het Franse leger in actie. In het zwaar beschadigde kantoor van burgemeester Diakite hangt het portret van Francois Hollande, “de president aan wie we onze vrijheid danken.” Hij vertelt dat enkele jongeren de bezetters steunden en zich aansloten. “Ze wisten goed de weg hier. Een

marabout stond ze terzijde. (...) De extremistische strijders behoren tot dezelfde clan als de wahabieten. In de Sahel betekenen landsgrenzen weinig en door de karavaanhandel wordt er veel gereisd. De wahabieten zijn vaak reizende handelaars, hun invloed reikt ver, hebben veelal een lichte huid en komen uit Mauretanië en Algerije. Sinds de interventie zijn velen spoorloos verdwenen.”

Issa Dembé, een van de 500.000 ontheemden door de oorlog, vertelt dat hij Gao ontvluchtte, de stad waar tijdens de bezetting de moslimstrijders door menigeen werden verwelkomd. Daar hadden de wahabieten al hun presentie versterkt. Dembé vertelt over de aanwezigheid tijdens de bezetting in Gao van de Nigeriaanse terroristengroep Boko Haram en van strijders uit Jemen. Hij durft nog niet terug te gaan “want de extremisten hebben nog slapende cellen en zullen proberen terug te slaan.”

Dezelfde angst voor ondergedoken extremisten kom ik later in Bamako tegen. Imam Maki Bah spreekt over spionnen

Politieke inspraak bij Europese militaire missies onder druk

Bij de komende verkiezingen voor het Europees Parlement zal ongetwijfeld weer gewezen worden op het Vredesproject Europa waardoor oorlog tussen lidstaten ondenkbaar is geworden. Daarbij mag dan niet vergeten worden dat veel van die lidstaten niet enkel onderling maar juist ook tegen de rest van de wereld oorlogen hebben gevoerd en nog steeds menen dat het hun roeping is om, desnoods met geweld, elders in de wereld orde op zaken te stellen en “hun waarden te verspreiden en hun welvaart te verdedigen” zoals dat in recente Europese beleidsdocumenten heet.

Integratie van nationale legers maakt onderlinge oorlogvoering praktisch onmogelijk, maar het doel van deze militaire integratie is om een rol te blijven spelen op het wereldtoneel en overeind te blijven in de competitie met de VS en China.

Militaire samenwerking binnen de EU is al langer gaande. De derde Balkan-oorlog leidde tot het gemeenschappelijk *Europese Veiligheids- en Defensiebeleid* (EVDB), gevolgd door verschillende Europese militaire missies naar de Balkan en naar Franstalig Afrika. De Irak-oorlog (2003) leidde tot de introductie van *Europese Battle Groups* (BG's) waarbij volgens een halfjaarlijks rotatiesysteem verschillende Europese lidstaten samen een snelle reactiemacht vormen, die onmiddellijk in bepaalde conflictsituaties kan ingrijpen. Het gaat om samengestelde legers van 1.500 militairen die een half jaar lang paraat staan om direct naar een crisissituatie te worden uitgezonden. Ze blijven daar tenminste 30 dagen tot er een grotere legermacht het werk kan overnemen. Het besluit (door de nationale regeringen) om deze BG's in te zetten moet binnen vijf dagen genomen zijn, na overeenstemming door de Europese Raad en tien dagen daarna moet

de daadwerkelijke inzet zijn begonnen.

Van inzet is het in het tienjarige bestaan van die BG's nog nooit gekomen. Een belangrijke oorzaak is de onvoldoende transportcapaciteit voor een snelle uitzending. Ter ondervanging hiervan werd in 2010 door Duitsland, Frankrijk en de Benelux de in Eindhoven gelegerde *European Air Transport Command* (EATC) gevormd, die begin dit jaar is ingezet voor de snelle Franse interventie in Mali. Frankrijk zette niet de klaarstaande Frans-Duits-Poolse BG in maar een eigen legermacht. Hieruit blijkt de tweede oorzaak van het ongebruikt laten van BG's. De grote verschillen tussen 'nationale veiligheidsculturen,' zoals Laura Chappell dat in haar studie *Differing Member State Approaches to the Development of the EU Battlegroup Concept: Implications to CSDP* uiteenzet. Op basis van een vergelijkende studie tussen de Duitse en de Poolse nationale veiligheidsculturen, waarin oorlogservaringen uit het eigen nationale verleden maar ook de geografische ligging een overheersende rol spelen, concludeert Chappell dat die verschillen een grote belemmering vormen voor de daadwerkelijke inzet van de BG's. Toch ziet ze dat de samenwerking binnen die BG's op de lange termijn kan leiden tot de vorming van een gezamenlijke Europese veiligheidscultuur. Door de steeds wisselende samenstelling van deze BG's en gezamenlijke oefeningen en overleg, groeien de nationale veiligheidsculturen naar elkaar toe. In de huidige door de Britten geleide BG waarin Nederland participeert, staat het stroomlijnen van de politieke besluitvorming over de mogelijke inzet van zo'n BG bijvoorbeeld expliciet op de agenda.

In mijn eerdere artikel (VM juli 2013), getiteld “Via samenwerkingsverbanden alsnog de oorlog ingerommeld,” schreef ik dat minister Hennis-Plasschaert haar hoop voor de Nederlandse rol in dit ge-

heel baseerde op de raakvlakken die de Nederlandse veiligheidscultuur had met “de op militaire daadkracht gerichte cultuur van landen als de VS, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk en de militair meer terughoudende cultuur van de Duitse Bondsrepubliek” waardoor het mogelijk een brug tussen beide culturen zou kunnen slaan. Zoiets blijkt niet uit het onderzoek van Laura Chappell. Op basis van de geleidelijke veranderingen van de veiligheidsculturen van Duitsland en Polen stelt zij vast dat vooral de wens van beide landen om opgenomen te worden in de Europese veiligheidsstructuur leiden naar een gezamenlijke Europese veiligheidsstructuur. Een gezamenlijke cultuur, niet gevormd door het slaan van bruggen, maar door ervaringen rond gezamenlijke Europese militaire missies en het vaststellen van gezamenlijke Europese veiligheidsstrategieën.

GEZAMENLIJKE STRATEGIE

Tien jaar na de eerste Europese Veiligheidsstrategie, de basis voor de BG's en de verschillende Europese militaire missies, wordt op de Europese Top van december 2013 in Vilnius een nieuwe Europese Veiligheidsstrategie vastgesteld. Waar in de vorige veiligheidsstrategie in abstracte termen werd gemeld over veiligheidsrisico's, wordt in de nieuwe veiligheidsstrategie alle nadruk gelegd op de directe dreigingen voor de Europese Unie zelf: de ontwikkelingen in Noord-Afrika, toenemende migratie over de Middellandse Zee, cybersecurity, energievoorzieningsveiligheid en de verdediging van de handelsroutes over zee (90% van het Europese handelsverkeer). Hiervoor zijn al gemeenschappelijke veiligheidsstrategieën ontwikkeld voor de Sahara, de Hoorn van Afrika en de Westelijke Balkan en zullen ze nog ontwikkeld worden voor de Golf van Guinee. De EU-BAM-missie in Libië is de eerste missie

op grond van het EVDB die de bescherming van de Europese buitengrenzen tot doel heeft. Die doelstelling willen de veiligheidsstrategen ook doorgangsrouten voor smokkelwaar en migranten in de nieuwe Europese Sahelstrategie opnemen.

Door de dreigingen concreter te maken kan ook de stap gezet worden naar een daadwerkelijke inzetbaarheid van de BG's. In het nieuwe voorstel wordt deze inzetbaarheid niet beperkt tot de beschikbare BG's maar wordt ook gekozen voor een combinatie van door welwillende lidstaten beschikbaar gestelde eenheden (zodat onwillige lidstaten omzeild kunnen worden). Ook wordt gekozen voor een uitgebreid oefenprogramma en het ontwikkelen van plannings voor de meest waarschijnlijke uitzendscenario's. Daarnaast zouden BG's voor meer operaties ingezet moeten kunnen worden dan enkel een eerste inzet en zou gekeken moeten worden naar gemeenschappelijke financiering. En er zou gewerkt moeten worden aan draagvlakcampagne waarin de militaire EU-activiteiten zichtbaarder worden gemaakt en samenwerking en uitwisseling tussen Europese defensieopleidingen versterkt worden. Een 'militair Erasmusprogramma' dat een toekomstige generatie mili-

tairen en strategen vormt met een gedeelde Europese veiligheidscultuur.

POLITIEKE (BIJ)STURING

In het volgende hoofdstuk wordt ingezet in de opbouw van gedeelde militaire capaciteiten, die de defensiebezuinigingen verzoent met extra investeringen. Eerder ben ik al ingegaan op de samenvoeging van de Nederlandse Luchtmobiele Brigade in de Duitse *Division Schnelle Kräfte*, die van de beide onderzeebootdiensten en die van de beide Patriotcapaciteiten. Onze minister Hennis-Plasschaert benadrukt doorlopend dat dit initiatieven van onderop zijn, maar in de veiligheidsstrategie wordt de nadruk gelegd op permanente structurele samenwerking en op gezamenlijke identificatie van tekortkomingen in de militaire capaciteiten, waarbij het Europese Defensie Agent-

schap een belangrijke rol speelt. Toenemende Europese regie dus.

Over al deze ontwikkelingen heeft het door ons binnenkort weer te kiezen Europees Parlement niets te zeggen. En het Nederlandse parlement overlegt in commissieverband met de Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken en defensie maar is daarbij afhankelijk van vrijwillige toezeggingen door de minister of door de Kamer aan te nemen moties. Een herhaalde toezegging van minister Hennis-Plasschaert (zij wil zorgen voor een blijvende betrokkenheid van nationale parlementen bij de daadwerkelijke uitzending van eigen militairen) is door de toenemende *Sharing & Pooling* onder druk komen te staan. Ik constateerde eerder dat je, als je dingen *samen* wilt doen je af en toe ook iets samen zult moeten *doen*. In *Der Spiegel* van 28 oktober 2013 stond onder de kop *Weniger Rechte fürs Parlament* te lezen dat de CDU van Angela Merkel de bevoegdheden van de Bondsdag bij uitzending van Duitse militairen wil beperken om de zorgen hierover bij de Europese partnerlanden weg te nemen. De tendens die Rob de Wijk eerder bespeurde dat de zeggenschap van de nationale parlementen in Europa bij de uitzending van militairen zou toenemen wordt dus tegengewerkt door de intensievere defensiesamenwerking binnen de EU. En zo dreigt het *Europees Veiligheids- en Defensiebeleid* een nauwelijks democratisch ingebedde instrument van de Europese Unie te worden, met een eigen Europese veiligheidscultuur die losgezongen is van de politiek-maatschappelijke discussie daarover binnen de nationale lidstaten.

Wat die discussie betreft, is deze nog maar nauwelijks op gang gekomen. Bij een commissievergadering van de Tweede Kamer begin november over deze belangrijke ontwikkelingen waren drie Kamerleden (van de twee coalitiepartijen en D66 aanwezig).

Jan Schaake

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken! Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

Giro 4738565 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

Gevangenen voor de vrede

Een erelijst

Jaarlijks vragen wij aandacht voor de 'Gevangenen voor de Vrede', die vanwege hun antimilitaristische houding of actie vervolgd zijn en tot gevangenschap zijn veroordeeld, meestal in een land waar de repressie groot is. In het programma *The Right To Refuse To Kill* onderneemt War Resisters International (WRI) tal van activiteiten ter ondersteuning, en dat is sinds de oprichting steeds een kernactiviteit. Als je op de hoogte gehouden wilt worden: **CO-Alerts:** <http://lists.wri-irg.org/sympa/info/co-alert>.

Stuur een kaart of een brief aan één of meer gevangenen! Richtlijnen daarbij zijn:

– Stuur een kaart of brief altijd in een gesloten envelop. Adresseer zo compleet mogelijk, indien gegeven ook het nummer van de gevangene in de adressering vermelden. Zet naam en adres van de afzender op envelop;

– Schrijf onderhoudend en creatief, stuur foto's of tekeningen. Begin niet met 'Jij bent erg dapper, ik zou wat jij hebt gedaan nooit kunnen.' Dat help niet echt. Bedenk wat voor post jij zou willen ontvangen als je in de gevangenis zou zitten. Vertel ook wat jij doet tegen oorlog en oorlogsvoorbereidingen. Schrijf in elk geval niets dat misschien de gevangene in moeilijkheden kan brengen.

– Als je eventueel antwoord wilt ontvangen is het soms wel handig te zeggen waar je politiek staat. Dat kan een reden voor de gevangene zijn je al dan niet terug te schrijven. Maar verwacht niet bij voorbaat dat de gevangene zal willen of kunnen antwoorden. Een geadresseerde envelop met postzegel er op insluiten, kan ook helpen.

Let op: Niet van alle gevangenen is het volledig adres beschikbaar, maar van een aantal wel. De meest recente lijst gevangenen vind je hier: http://www.wri-irg.org/programmes/co_alerts

ARMENIË:

Ashot Voskanyan, adres: Erebuni Penal Institutions, Nubarashen, Yerevan, Armenië.

Verder: *Artur Adyan, Vahagn Marga-*

ryan, Garegin Avetishyan, Harutyun Khachatryan, Maksim Khudoyan, Gevorg Sahakyan, Anania Frigoryan en Artarun Khachatryan; adres: Nubarashen Prison, Yerevan, Armenië.

In Armenië en Turkmenistan zijn het Jehova's Getuigen die militaire staatsmacht principieel niet erkennen.

CHINA:

Liu Yuandong, is gedetineerd na deelname aan een protest tegen de atoomproef van Noord Korea; adres: Tianhe District Detention Centre, Guangzhou, China.

COLOMBIA:

Diego Arbey León Hurtado, leest spaans: <http://www.wri-irg.org/es/node/22546>, alleen email adres.

FINLAND:

Totaalweigeraar *Jesse Kamila*, veroordeeld tot 180 dagen huisarrest, lees: <http://www.wri-irg.org/node/21246>, geen adres. Totaalweigeraars *Topi Louko* en *Jaakko Jekunen*, lees <http://www.wri-irg.org/node/20880>.

GRIEKENLAND:

Gewetensbezwaarden *Lazaros Petromelides, Nikolaos Karanikas, Charalabos Akrivopoulos, Michalis Tolis, Menelaos Exioglou* en *Dimitris Sotiropoulos* worden herhaaldelijk bestraft, lees <https://www.wri-irg.org/node/21990> hoe hen te steunen.

ISRAËL:

Gewetensbezwaarde *Bar Ahronovitch* gevangen genomen, lees <https://www.wri-irg.org/node/22699>, geen adres. *Eyal Yablanko* voor de derde keer gevangen genomen, lees <https://www.wri-irg.org/node/22138>, adres: Military ID 205997406 - Military Prison No. 6 - Military Postal Code 01860, IDF Israël.

TURKIJE:

Ismail Yildez, werd dienstweigeraar in de gevangenis, adres: Yüksek Güvenlikli Ceza ve Infaz Kurumu, A7. E. Verder *Ali Fikri Isik*, dienstweigeraar, is opnieuw gevangen gezet, adres: Sukru Pasa Kislasi Askeri Cezaevi, Edirne, Turkije. Dienst-

weigeraar *Onur Erden* werd op Cyprus asiel geweigerd, geïnterneerd in een militaire gevangenis bij zijn terugkeer in Turkije, lees <http://www.wri-irg.org/node/22077>.

TURKMENISTAN:

Zafar Abdullaev, Navruz Nasyrlaev, Dovran Matyrlaev, Yadgarbek Sharipov, Matkarim Aminov, Arslan Dovletov, Atamurat Suykhanov en Amirlan Tolkachev; adres: Seydi Labour Camp, Turkmenistan, 746222 Lebap vilayet, Seydi, urchr. LB-K/12.

USA:

Kimberly Rivera kreeg gewetensbezwaren tijdens verlof van uitzending naar Iraq. Zij is gedetineerd vanwege desertie naar Canada. Moeder van vier kinderen en in verwachting. Lees meer over hoe haar te steunen: <http://www.wri-irg.org/node/21706>.

Oorlogstegenstander *Justin Colby* krijgt negen maanden wegens desertie. Lees verder <http://www.wri-irg.org/node/21583>. *Rafil Dhafir* (11921-052) krijgt 22 jaar voor humanitaire en financiële hulp aan Irakezen. Adres: FCI Terre Haute, POB 33, Terre Haute, IN 47808, VS.

Chelsea (voorheen *Bradley*) *Manning*, 35 jaar voor o.a. spionage en diefstal. Adres: PVT Bradley E. Manning, 89289, 1300N Warehouse Rd., Ft Leavenworth KS 66027-2304, VS.

Gregory Boertje-Obed, Megan Rice en *Michael Walli* wegens een 'verander in ploegscharen' sabotageactie. Adres: Irwin County Detention Ceter, 132 Cotton Drive, Ocilla, GA 31774 Brian Church, VS.

Jared Chase, Brent Betterly en *Mark Neriweem*, protest tegen NATO bijeenkomst Chicago. Adres: P.O.Box 089002, Chicago, IL 60608, VS.

ZUID KOREA:

Kim Bok-Chul (# 598) en *Yang Yoon-Mo*, activisten tegen de bouw van een US marinebasis op Jeju Island, adres: Jeju Prison, 161 Ora-2 dong, Jeju City, Jeju Special Self-Governing Island, 690-162, Zuid Korea.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE VREDESBEWEGING

In deze reeks, waarin we steeds een aspect van de geschiedenis van de vredesbeweging belichten, het zevende stukje. Daarin gaat het over de vredesbeweging in de Tweede Wereldoorlog. De serie is ontleend aan de tentoonstelling 'Zicht op Vrede' van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid. Deze tentoonstelling kan (naast vele andere) geleend worden en is ook te zien op www.vredesmuseum.nl.

Vredesbeweging in de Tweede Wereldoorlog

In de vijfde aflevering zagen we dat de vooroorlogse vredesbeweging verzwakte door de opkomst van het nazisme. Juist in pacifistische kring werd het gevaar daarvan vroegtijdig onderkend en velen meenden dat – helaas – in dit uitzonderlijke geval het kwaad niet zonder geweld gekeerd kon worden. Toch bleven ook velen trouw aan hun overtuiging. Er kwam zelfs een Plan voor Pacifistische Volksverdediging.

Je kunt niet zeggen dat dit Plan, nadat Nederland onder de voet was gelopen, ten uitvoer is gebracht. Wel heeft het pacifisten voorbereid op bezetting en verzet. Velen van hen behoren dan ook tot de verzetsmensen van het eerste uur. Pacifistische organisaties werden door de bezetter al gauw verboden, midden 1941 waren alle openlijk uitgegeven pacifistische bladen verdwenen. Ondergronds gingen men echter door. Er is geen sprake geweest van specifiek pacifistische verzetsorganisaties, maar wel waren pacifisten sterk vertegenwoordigd in de 'Vonkgroep' rond het illegale blad 'De Vonk' en in de 'Vierhoutengroep'. Ook bekend werden de 'Oorlogsbrieven' van Jo de Haas. Deze hadden een principieel geweldloze inslag. Hij werd er in 1945 voor gefusilleerd.

Ook de voor de bezetting al gestarte hulp aan joodse mensen werd voortgezet. De bekendste exponent daarvan is Joop Westerweel. Deze in 1944 gefusilleerde onderwijzer heeft honderden joden het leven gered en wordt in Israël geëerd met het 'Joop Westerweel Woud'. Al Jongkind, die ook na de Tweede Wereldoorlog een grote rol speelde in de vredes-

beweging, heeft in dit bos een boom. In niet-bezette oorlogvoerende landen, zoals Engeland, hadden pacifisten het ook niet gemakkelijk. Tegen de heersende publieke opinie in voerden sommigen actie om de oorlog te stoppen, om een einde te maken aan de vernietigende bombardementen op steden en voor een verlichting van de geallieerde blokkade van bezet Europa, zodat voedsel gezonden kon worden voor de hongerende bevolking. Minder controversieel was de hulp van pacifistische zijde aan oorlogsslachtoffers. Op dit vlak kwamen diverse organisaties tot stand waaronder ambulance units en lokale voedselhulp commissies.

Sommige dienstweigeraars gingen akkoord met ongewapende dienst in het leger. Zij werkten als hospik en bij het opruimen van bommen. De meesten gingen alternatieve burgerdienst doen, wat o.a. werk op het land inhield. Onder hen waren er die zochten naar een positief alternatief voor oorlog. Zij vormden coöperatieve leefgemeenschappen en hoopten daarmee het zaad te zaaien voor de nieuwe morele en sociale orde van de toekomst. Het zwaarst hadden pacifisten het in nazi-Duitsland. Dienstweigeren werd er gelijkgesteld met desertie en er stond de doodstraf op. Dat weerhield echter lang niet iedereen ervan zijn geweten te volgen. Het Museum voor Vrede en Geweldloosheid beschikt over een Duitse tentoonstelling die aan deze dappere mensen is gewijd.

Zie: http://www.vredesmuseum.nl/t_duits/vooraf.html.

Chris Geerse

Nederland nucleaire schietschijf

Twaalf jaar debat, twaalf jaar wispelturigheid. De PvdA is nu weer vóór aanschaf van de JSF. Met nauw verholen spot kwalificeerde een krant dit standpunt als 'voorlopig definitief' nadat Angelien Eijnsink de finale switch had gemaakt. Vijftien maanden eerder had ze met haar ferme keuze tegen de JSF ook vrienden van mij voor zich gewonnen, die na het Kunduz-akkoord hun bevestiging van GroenLinks hadden. Arme sukkels. Als de PvdA meeregeert kan van alles veranderen – vooral de eigen principes. Zie Eijnsink, zie Timmermans. Was ook zo'n hartstochtelijk tegenstander van de JSF. Je bent toch wel goed gek als je als pacifist, antimilitarist of vredesactivist nog ooit PvdA stemt.

En wat moet Nederland nou eigenlijk met die moordmachines? Nog 37 stuks intussen (was: 85), voor 4,5 miljard euro. Kunnen er ook zomaar 35 of minder worden, als zich Lockheeds tot nu vertoende praktijken voortzetten. Veel te laat leveren en tegen een prijs die veel hoger is dan oorspronkelijk voorgesteld. De Rekenkamer wijst op aanzienlijke risico's die met deze gigaorder zijn gemoeid. Maar defensie wil niet luisteren, de PvdA schuift de bezwaren achteloos terzijde. Niet minder verbijsterend: hoe de Koninklijke Luchtmacht de complete Nederlandse strijdmacht gijzelt met de F-35's. En maar klagen over de 'totale' afbouw van ons gewelddapparaat. Zijn dit niet veeleer machomannetjes die in het hoogste geweldsspectrum willen blijven meedraaien om de (in hun ogen) mooiste speeltjes te behouden in plaats van zich tevreden te stellen met een toch veel beter bij de Nederlandse schaal passende bescheidenheid? Hou je nog een aardige hoop oorlogsspeelgoed over, inclusief fregatten en aanverwant marinetuig, wentelwieken, terreinwagens, conventionele artillerie. Meer materieel heb je niet nodig voor het adequaat uitvoeren van 'vredes'-missies en het veiligstellen van handelsroutes. Maar ze willen atoomwapens, *top toys*. Daarom moeten we opslagland blijven voor atoombommen van de VS. Dus moeten we hun bommenwerpers kopen. Dat Nederland zo primaire schietschijf blijft, met alle bijbehorende apocalyptische nucleaire proporties, wordt verdonkeremaand. De nieuwe versie van de B-61 die het bestaande nucleaire wapentuig op Volkel gaat vervangen heeft een kleinere kernlading, is een veel preciezer wapen en kan op afstand bestuurd worden. In combinatie met de relatieve onzichtbaarheid van de JSF op radar wordt de drempel om tot inzet over te gaan dus veel lager. Heel gevaarlijk. Maar PvdA-politici krabben zich daarover niet achter de oren. Zetelen er in Den Haag überhaupt nog visionaire vredesduiven van het benodigde formaat?

Boudewijn Chorus

Het Syrische regime vreesde oppositie het meest

Sinds enige tijd loopt op de Engelse website OpenDemocracy (OD) een discussie over hoe linkse mensen zich moeten opstellen ten aanzien van de burgeroorlog in Syrië. OpenDemocracy is interessant, omdat het een trefpunt is van journalisten, wetenschappers en activisten en omdat een discussie wordt aangegaan tussen mensen die sceptisch staan ten opzichte van elke vorm van militaire interventie, en degenen die een linkse invulling willen geven aan de Responsibility to Protect. De site heeft in het verleden tal van kritische stukken over de oorlogen in Afghanistan en Irak gepubliceerd. We nemen hier een paar brokstukken uit het debat over met verwijzingen naar de website. We hopen dat ze de discussie ook hier een impuls geven.

Het begon met het publiceren van een hoofdstuk uit een nieuw boek van Nader Hashemi en Danny Postel, *The Syria Dilemma* (zie tinyurl.com/ingrijpen), waaruit het volgende citaat:

“Veel mensen spreken zich uit tegen het bewapenen van de Syrische rebellen. Deze stemmen, vooral die van links, betogen dat het verkeerd en misleidend is om een militaire nederlaag van het regime Assad na te streven. Het lijden van de bevolking zou er door worden vergroot en het conflict verlengd. Een voorbeeld: Stephen Zunes heeft betoogd dat “het essentieel is om niet toe te staan dat de begrijpelijkerwijze sterke emotionele reactie op de voortdurende slachtingen leidt tot een politiek die de situatie nog erger maakt.” In antwoord op de vraag wat er moet worden gedaan aan de nachtmerrie in Syrië, schreef hij dat “het korte antwoord is: helaas niet veel.” Als alternatief stelt hij voor dat onderhandelingen met Damascus en het betrekken van Rusland en Iran in de diplomatie de enige uitweg bieden uit de Syrische situatie.

Hoewel deze argumenten een beroep doen op onze beste Gandhiaanse impulsen, getuigen zij bij nadere beschouwing van een fundamenteel verkeerd begrip van Syrië. Als dit nagestreefd wordt, zal het conflict niet eindigen, maar zal het waarschijnlijk langer duren, vooral omdat hierbij twee belangrijke elementen die de kern van dit geschil vormen worden genegeerd, te weten de aard van het regime Assad en het recht op zelfbeschikking van het Syrische volk.

(..)

Militaire interventie, hoe betreurenswaardig en ingewikkeld het ook mag zijn, is de enige manier om de moordmachine van Assad te stoppen. Door dit te doen kan het ook een begin zijn voor de mensen van Syrië om, misschien wel voor het eerst in hun moderne geschiedenis, hun recht op zelfbeschikking uit te oefenen.”

GROOTSCHALIGE INTERVENTIE

Hierop kwam een antwoord van Stephen Zunes van Foreign Policy in Focus. Zunes zegt geen pacifist te zijn (zie: tinyurl.com/interventie):

“In werkelijkheid is mijn verzet tegen dergelijk interventionisme gebaseerd op mijn achtergrond in strategische studies, empirisch-historisch bewijs over de effectiviteit van dergelijke interventies en uitgebreid onderzoek in Syrië (...). Het heeft niets te maken met ‘Gandhiaanse instincten’ of ‘ideologische zuiverheid’. Als ik geloofde dat Westerse militaire interventie zou helpen het lijden van het Syrische volk te verlichten, Assad sneller zou verdrijven en de opkomst van een stabiel en democratisch Syrië zou brengen, zou ik in tegenstelling tot de meeste Gandhianen of andere ideologisch gedreven pacifisten militaire interventie steunen. Al het bewijs dat ik heb gezien, heeft mij echter overtuigd van het tegendeel.

(...)

Een grote minderheid van de Syriërs bestaande uit alawieten, christenen en leden van andere minderheden, loyalisten van de Baathpartij en werknemers bij de overheid, de professionele strijdkrachten en veiligheidsdiensten en de (grotendeels soennitische) bevriende kapitalistische

klasse die de regering in de watten heeft gelegd klampen zich nog steeds vast aan het regime Assad. Er zijn zeker dissidenten binnen al deze sectoren, maar aanhangers van het regime vormen samen zowat een derde van de bevolking. Dit betekent dat zelfs een grootschalige directe buitenlandse interventie niet zal leiden tot een snelle ineenstorting van het regime.

In tegenstelling tot Hashemi's argument dat de meedogenloosheid van het regime Assad bij zijn pogingen om de geweldloze strijd voor democratie in 2011 te onderdrukken de reden was voor de mislukking moet worden opgemerkt, dat vanaf de apartheid in Zuid-Afrika, Suharto's Indonesië tot en met het Chili van Pinochet, uiterst repressieve regimes werden verjaagd door grotendeels geweldloze burgerlijke opstanden. In sommige gevallen, zoals bij Marcos in de Filipijnen, Honnecker in Oost-Duitsland, en Ben Ali in Tunesië, gaven de dictators hun troepen het bevel te schieten op een menigte van vele duizenden mensen, om vervolgens tot de ontdekking te komen dat hun soldaten dit weigerden. In andere landen, zoals Iran onder de Sjah en Mali onder generaal Touré, werden vele honderden geweldloze demonstranten neergeschoten, maar in plaats van dat de oppositie ineenkromp en zich onderwierp, keerden ze terug in nog grotere aantallen en dwongen uiteindelijk de dictators te vluchten.

(...)

Er is weinig twijfel dat het regime Assad eerder bevreesd was voor het vermogen van de geweldloze oppositie om met behulp van de kracht van het maatschappelijke verzet de macht van de staat te neutraliseren, dan voor de gewapende groepen die de staatsmacht aanvallen waar die het sterkst is – in de gewapende strijd. Het was zich ervan bewust dat gewapend verzet de eenheid van het regime zou versterken en de oppositie zou verdelen. Dat is de reden waarom het regime steeds geprobeerd heeft de democratische krachten tot geweld te provoceren. Het beweerde dat de oppositie was samenge-

de geweldloze

steld uit terroristen en gewapende gangsters, zelfs tijdens de eerste maanden van de strijd toen het verzet bijna volledig geweldloos was. Dit in het besef dat het Syrische volk eerder een regime steunt dat wordt uitgedaagd door een gewapende opstand dan een regime dat uitgedaagd wordt door een grotendeels geweldloze burgerlijke opstand.”

SPIJTOPTANTEN

Inmiddels melden zich ook de eerste ‘spijtoptanten’. Op de website Buzzfeed vertelde een demonstrant van het eerste uur, die nauw met de gewapende groepen had samengewerkt onder de veelzeggende titel ‘Bekentenissen van een Syrische activist’ (zie tinyurl.com/sactivist):

“Dus ja, als ik moet kiezen welke kant ik in dit stadium zou willen zien winnen, zou ik de kant die al aan de macht is, kiezen in plaats van de extremistische kant de macht zien grijpen en alle andere te vernietigen. De extremistische groepen hebben geen revolutie in Syrië als doel of althans geen democratische. Ze willen een islamitische revolutie. En dat is iets

dat door de meerderheid van het land niet wordt aanvaard, of je nu Assad ondersteunt of niet. Ik zou in dit stadium liever zien dat Assad wint, vanwege één enkele reden: alle andere alternatieven zijn volstrekt onaanvaardbaar.

(...)

Ik denk dat een revolutie in de toekomst zeker nog denkbaar is. Maar als we niet accepteren dat we nu verloren hebben dat onze revolutie is gestopt, of op pauze staat, en daarover is groot meningsverschil tussen de activisten dan betekent dat alles wat nu gebeurt, en al de misdaden die worden gepleegd door Jabhat al-Nusra en ISIS, in de geschiedenis zullen worden beschreven als onderdeel van de Syrische revolutie. Zie je wat ik bedoel? Als we onderscheid kunnen maken tussen die eerste periode van de Syrische revolutie en de huidige periode – een rommelige situatie als gevolg van een dictator die zich tegen een revolutie keerde – dan denk ik dat we onze revolutie en onze ambities zuiver kunnen houden en kunnen onze idealen blijven bestaan. Maar als we langs deze weg blijven afglijden,

dan zullen we onze revolutie zien veranderen in een islamitische revolutie, en ik denk dat die in de geschiedenis dan bekend zal komen te staan als de islamitische revolutie in Syrië.”

In de Internationale Spectator heeft Sietse Bosgra een artikel gepubliceerd met een pleidooi voor een ‘derde weg’ in de Syrische revolutie. Bosgra schrijft hierover (zie tinyurl.com/syri-geweldloos):

“De Westerse wereld moet er naar streven dat ook de derde partij, de Syrische binnenlandse oppositie die als enige dicht bij het westerse gedachtegoed staat, voor de onderhandelingen wordt uitgenodigd. Dat zijn de mensen die de massale geweldloze protestmarsen organiseerden, die in maart 2011 het begin vormden van de opstand. (...) Het betreft met name het National Coordination Committee for Democratic Change (NCC), een samenwerkingsverband van 15 organisaties dat zich duidelijk uitspreekt voor het aftreden van Assad.”

Kees Kalkman & Egbert Wever

Freedom Flotilla West Papua

Een konvooi over land en zee voor vrede en gerechtigheid

20 juli 2013 begon de reis van het *Freedom Flotilla* vanuit Lake Eyre, in het binnenland van Australië. Men ging per bus richting Brisbane, Cairns, om daar per boot verder te gaan naar de Straat Torres-eilanden met eindbestemming Merauke – West Papoea. Daar ging een ceremoniële culturele uitwisseling plaatsvinden tussen de inheemse volkeren van Australië en West Papoea door het overhandigen van heilig water en as van Lake Eyre.

Het *Freedom Flotilla West Papua* zocht wereldwijde solidariteit voor het zelfbeschikkingsrecht van West Papoea en wilde aandacht geven aan schendingen van de mensen- en eigendomsrechten door de Indonesische bezetters van West Papoea, het voormalig Nederlands Nieuw-Guinea.

Deze actie werd georganiseerd door o.a. Uncle Kevin Buzzacott (de Aboriginal leider van het *Arabunna* volk), Jacob Rumbiak (Minister van Buitenlandse Zaken van de federale republiek West Papoea), Amos Wainggai (gevlucht uit West Papoea in 2006 per kano), Ronny Kareni (vluchteling uit West Papoea, opgegroeid in een vluchtelingenkamp in Papoea Nieuw-Guinea) en Izzy Brown (zangeres van de band *Combat Wombat*).

Deze actie heeft in Australië veel stof doen opwaaien, omdat er in die periode ook verkiezingen waren en de relatie tussen Australië en Indonesië nog steeds broos is. Er waren steunbetuigingen uit de gehele wereld maar vooral uit het gebied van de Grote Oceaan. Gedurende de hele reis werden diverse demonstraties georganiseerd in diverse plaatsen in Australië, Papoea Nieuw-Guinea, de Verenigde Staten en in Nederland. Ook waren er vele solidariteitsacties in West Papoea zelf. Hierbij liepen deelnemers gevaar om gearresteerd te worden. Dit weerhield de mensen er niet van om toch mee te doen. Ook in Indonesië werd deze actie opmerkt. Daar reageerde men op diverse manieren. De autoriteiten dreigden met eventuele inzet van de marine en arrestaties van de deelnemers van de actie als men de Indonesische wateren zou binnenvaren. Volgens bronnen stonden er ongeveer 2.500 man veiligheidsperso-

Foto: www.freedomflotillawestpapua

neel in Merauke (West Papoea) klaar om eventuele problemen voor te zijn.

HOE BEN IK HIERBIJ BETROKKEN GERAAKT?

Via internet volgde ik deze actie al vanaf het begin en sta achter de doelstellingen en de manier waarop: vreedzaam, ludiek en zeer goede positieve media.

Zelf ben ik zeer actief binnen PAK-FKMCPR¹. Omdat de situatie in de Molukken zeer veel overeenkomsten heeft met West Papoea wilde ik niet meer aan de zijlijn blijven staan. Toen ik de gelegenheid kreeg om ook daadwerkelijk richting Australië te gaan en mee te doen, ben ik meteen gegaan. Dit was vooral om namens de Molukse politieke gevangenen solidariteit te tonen met de actie en politieke gevangenen in de Molukken en West Papoea moreel te sterken. Daarnaast moesten de verhalen van de Molukken, West Papoea en hun gevangene actievoerders verteld en verspreid worden. Ik merkte op het vliegveld van Cairns dat het *Freedom Flotilla* goed door de media gevolgd werd – maar ook door de autoriteiten. Bij de douane werd ik er bewust uit gehaald, en mijn bagage onderzocht. Zij wisten ook al precies waarvoor ik naar Australië was gekomen. Dit heeft ongeveer drie uur geduurd – een

heel aparte ervaring om erachter te komen dat men meer weet van je dan jezelf ... een les in naïviteit.

Van daar ben ik verder gegaan naar Horn Island (Straat Torres-eilanden), daar heb ik de boten van het *Freedom Flotilla* opgewacht met de RMS-vlag², een in Indonesië verboden vlag, waarvoor men tot wel vijftien tot twintig jaar veroordeeld kan worden en tijdens die periode ook stelselmatig wordt gemarteld. Dit is een van de vele overeenkomsten met West Papoea.

De volgende getuigenis van één van de vele Molukse politieke gevangenen over wat hem tijdens zijn gevangenschap is overkomen, laat zien wat men kan verwachten als je vreedzaam laat zien waarvoor je staat. "We wilden aantonen dat de RMS in de Molukken nog bestaat en tegelijkertijd de Indonesische regering duidelijk maken dat ze de Molukken haar onafhankelijkheid moet teruggeven. Direct werd ik opgepakt en naar een politiepост gebracht, waar ik met een hamer slaan kreeg op mijn hoofd. Ik werd geslagen, geschopt en met een bajonet, ijzer en hout bewerkt. Ik moest me bukken en vervolgens moest ik zeepwater drinken en werd bewerkt met brandende sigarettenpeuken. Toen moest ik mijn broek uitdoen en werd ik dusdanig gemarteld

dat het dun langs mijn benen liep. Tijdens de ondervraging werd ik in mijn open mond bespuwd en moest ik al het spuw inslikken. Ik werd 3 dagen lang gemarteld en was zeker één maand lang ziek zonder dat ik medische verzorging kreeg.”

Dankzij Molukse mensen in Australië waren sommige deelnemers al bekend met de situatie in de Molukken. Toch heb ik het verhaal van de Molukse politieke gevangenen daar mogen vertellen aan journalisten van krant en radio.

DE FLOTILLA ACTIE

Mijn ontmoeting met de papoea-organisatoren van *Freedom Flotilla* was fantastisch, ze waren blij met onze steun vanuit Nederland. Tijdens mijn verblijf is er ook actie geweest bij de douane op de Straat Torres-eilanden. Voordat de reis verder ging richting West Papoea, hebben de Australische autoriteiten ons de situatie uitgelegd voor het geval wij de Australische wateren zouden verlaten. Dan zouden wij onder de wetgeving van Indonesië vallen en niet meer onder de bescherming van Australië. Met andere woorden: Australië wast op voorhand al zijn handen schoon.

In het geheim is er een culturele uitwisseling van het heilige water en as ge-

weest. Dit heeft een grote symbolische waarde voor de bevolking van West Papoea. Maar er waren dreigingen van Indonesische groeperingen. Een select groepje van deelnemers is stiekem richting Merauke gegaan, de boten van het *Flotilla* dienden als afleiding. De daadwerkelijke uitwisseling heeft voor de kust van West Papoea plaatsgevonden. De mensen uit West Papoea die bij de ontmoeting aanwezig waren, zitten nu ondergedoken. Desondanks zijn het water en de as toch in Manokwari terecht gekomen.

Allen vonden het een zeer geslaagde actie, waarbij lokale inheemse leiders elkaar opnieuw hebben ontmoet en solidariteit hebben getoond met de mensen in West Papoea. Ook heeft de actie zeer veel aandacht gekregen en krijgt die nog steeds, waardoor de ogen van de wereld steeds verder open gaan wat betreft West Papoea en gelukkig ook van de Molukken. Het vreedzame karakter van de actie om aandacht te vragen voor de mensenrechtenschendingen in West Papoea, is iets om trots op te zijn. En dat geldt ook voor het vraagstuk van het recht op zelfbeschikking voor de inheemse bevolking, zeer belangrijk voor de Molukken en West Papoea.

Er waren natuurlijk ook negatieve

kanten aan deze actie zoals diverse arrestaties van deelnemers in West Papoea en de blijvend starre houding van diverse regeringen in de wereld over West Papoea en de Molukken. Heeft men dan niets geleerd van Oost Timor?

Is de actie afgelopen? Nee ... misschien in deze vorm wel, maar er zullen acties blijven komen zolang de situatie in West Papoea (en Molukken) blijft zoals hij nu is.

- 1 PAK-FKM CPR is een samenwerkingsverband tussen de mensenrechtenorganisaties PAK *Perintis Aksi Kilat* en FKM CPR, *Foundation for keeping Moluccan Civil- and Political Rights*. Gezamenlijk komen zij op voor de mensenrechten in de Molukken/Indonesië, in het bijzonder voor de Molukse politieke gevangenen. Het is een onafhankelijke organisatie die vanuit Nederland probeert om initiatieven op het gebied van hulp en/of acties voor de RMS-activisten centraal af te stemmen en centraal te coördineren.
- 2 RMS; *Republik Maluku Selatan*. Republiek der Vrije Molukken, vernoemd naar de onafhankelijke Molukse republiek, die in 1950 werd uitgeroepen en in 1953 definitief door Indonesië werd bezet.

Meer info: freedomflotillawestpapua.org;
www.pak-amf.org; www.papuansbehindbars.org

Antimilitaristen in Duitsland: veelzijdig en gezamenlijk in actie

Ver over de honderd afgevaardigden uit alle deelstaten van de Bondsrepubliek Duitsland waren naar het tweejaarlijkse *Bundeskongress van de Deutsche Friedens Gesellschaft - Vereinigte KriegsdienstgegnerInnen DFG-VK* gekomen, dat van 27 tot 29 september j.l. in Dortmund plaats vond. Er kwamen veel meer dan verwacht en het paste allemaal maar net in de zaal van de jeugdherberg. Maar het gaf wel een kick. De DFG-VK leeft en is volop in actie en is een actuele en spraakmakende factor in de Duitse samenleving en heeft succes.

Als je op dit congres om je heen kijkt, zal de gemiddelde leeftijd rond de 45 liggen... De energie waarmee deze bijeenkomst gepaard gaat doet eigenlijk een jonger gezelschap vermoeden. De DFG-VK is dé grote Duitse vredesbeweging die in de gehele bondsrepubliek georganiseerd is in verbanden per deelstaat. Het is een sectie van *War Resisters' International* in Duitsland zoals de Vredesbeweging PAIS dat in Nederland is. De DFG-VK is internationaal vertegenwoordigd en neemt deel in het "Europeesch Anti-militaristisch Netwerk" (EAN) met *War starts here* tegen de NATO en tegen oorlogsvoorbereiding. Demonstraties en acties in Duitsland vinden vaak plaats bij militaire objecten, bij wapenproducenten en bij evenementen waar het leger propaganda voert. De DFG-VK maakt actief deel uit van de campagnes *Atomwaffen.frei* en *Aktion Aufschrei - Stoppt den Waffenhandel* en neemt deel in de *Bund für Soziale Verteidigung* (BSV).

De laatste jaren, sinds in Duitsland de militaire dienstplicht is afgeschaft voert de DFG-VK steeds vaker en effectiever verzet tegen de militarisering van de jeugd. In 2012 werd in Darmstadt samen met de WRI een internationale conferentie gehouden waar bleek hoe de NATO over meer landen een strategie van ac-

Foto: Jens Volle

ceptatie van het leger voert, nu rekrutering voor een beroepsleger overal aan de orde is. Op scholen wordt niet alleen voorlichting gegeven, maar er worden ook geschiedenislessen verzorgd. Het leger is zelfs sponsor en levert leraren voor scholen. De wapenindustrie blijkt betrokken te zijn bij de ontwikkeling van *gaming* voor de jeugd, juist als het gaat om 'oorlogje spelen.' De acties tegen atoomwapens gaan onverminderd door, inmiddels worden de dronen stevig aangepakt. De DFG-VK laat geen militair evenement voorbijgaan zonder in actie te komen. Vele acties zijn vrolijk en feestelijk van opzet, waarmee de vredeswil wordt vertegenwoordigd.

Op dit congres staan niet de acties op het vergaderprogramma. Daarover wordt in de wandelgangen gepraat. Die staan behoorlijk vol met literatuur en actiemateriaal van antimilitaristische uitgeverijen en actiegroepen. Naast een aantal huishoudelijke zaken is het nieuwe beginselprogramma voor de komende

ONDER HET MOTTO RHYTHM BEATS BOMBS WERDEN OP 21 AUGUSTUS DE TOEGANGSPOORTEN VAN VliegBasis BÜCHEL IN DUITSLAND 24 UUR LANG GEBLOKKEERD. OP VliegBasis BÜCHEL LIGGEN DE LAATSTE 20 AMERIKAANSE ATOOMBOMMEN OP DUITSE GRONDGEBIED.

tien jaar geagendeerd. Na een jaar discussie zijn er toch een boel amendementen. Maar uiteindelijk wordt het programma met groot applaus aangenomen. Het toont de veelzijdigheid en gezamenlijkheid van de DFG-VK en is van genoeg belang om bijna geheel hieronder vertaald weer te geven.

Aan het einde van het programma wordt aangegeven hoe men het wil uitvoeren. De DFG-VK is actiegericht en dat zullen we de komende jaren merken. In Nederland zullen we er nog heel hard aan moeten trekken, willen we ook hier de vanzelfsprekendheid van militarisering van de samenleving terugdringen.

Wie zijn wij?

De *Deutsche Friedensgesellschaft - Vereinigte KriegsdienstgegnerInnen* (DFG-VK) is een pacifistische organisatie. Mensen van verschillende wereldbeschouwingen en politieke opvattingen, die hun verantwoordelijkheid voor een menswaardige toekomst erkennen en in ernst willen nemen, hebben zich in de DFG-VK verenigd. In de DFG-VK zijn mensen georganiseerd die uit pacifistische en antimilitaristische motieven zich tegen oorlog als politiek middel inzetten.

Wij handelen naar de beginselverklaring van *War Resisters' International*: 'Oorlog is een misdaad tegen de mensheid. Ik heb daarom besloten geen enkele vorm van oorlog te ondersteunen en mee te werken om alle oorzaken van oorlog weg te nemen.'

Er volgt een beschrijving van de geschiedenis die begint met de oprichting van de DFG in 1892.1 Het programma vervolgt met:

Waar bevinden wij ons?

Oorlog begint hier. Sinds 1990 vindt in Duitsland een militarisering van de buitenlandse en veiligheidspolitiek van de samenleving plaats. De *Bundeswehr* wordt tot interventieleger omgebouwd en neemt samen met legers van andere staten deel aan oorlogsinzet binnen en buiten Europa. Dit is onderdeel van de wereldwijde strategie van de NATO en de Europese Unie. Hun doelen zijn onder andere het waarborgen van de eigen export en de ongehinderde toegang tot grondstoffen en markten. Als één van de grootste wereldwijde exportlanden van wapens is Duitsland bij praktisch alle militaire conflicten betrokken. Alle regeringspartijen hebben de laatste jaren verklaard dat het bovendien hun doel is de *Bundeswehr* nog meer voor inzet in het buitenland toe te rusten. Oorlog wordt een normale optie van de Duitse politiek. De DFG-VK stelt zich vast besloten tegen deze militaire interventiepolitiek op en laat alternatieven zien.

Wat willen wij?

Ons doel is de verbanning en afschaffing van oorlog in welke vorm dan ook. Wij zien het als onze opgave oorlogsvoering te hinderen, komende oorlogen te verhinderen en ons tegen alle vormen van oorlogspropaganda op te stellen. Met oorlog worden conflicten niet opgelost,

maar alleen nieuwe conflicten en nieuw geweld uitgelokt. Oorlog verschaft geen maatschappelijke zekerheid. Met oorlog worden mensenrechten niet beschermd, maar wordt alleen menselijk leven vernietigd. Met oorlog wordt niet aan oplossing van dringende globale problemen zoals armoede, onrecht, aantasting van het milieu en klimaatverandering, bijgedragen, maar worden deze problemen alleen maar verergerd.

Ons handelen is erop gericht dat militair geweld en het soldatendom verdwijnt en uit de internationale betrekkingen gebannen worden. Wij ondersteunen de weigering van alle militaire en niet-militaire oorlogsdiensten als eigen bijdrage tegen oorlog en oorlogsvoorbereiding. Wij zetten ons in voor het onbeperkte mensenrecht op dienstweigering.

Wij zetten ons ervoor in dat de wapenhandel en wapenproductie gestopt wordt. Als één van de wereldwijd leidende exporteurs van wapenering draagt Duitsland massief mede schuld aan massamoorden in de hele wereld. In plaats daarvan bevorderen wij conversie van wapenering en daarmee de volledige omzetting van de wapeningsindustrie op een duurzame civiele productie. Militaire inlichtingen- en killerdrones dragen bij aan de escalatie van de oorlogsvoering. Ze maken mogelijk dat mensen doelgericht worden gedood en zetten een nieuwe wapeningspiraal in gang. Duitsland moet afzien van elke vorm van militaire drones. Wij wijzen het militair gebruik van de infrastructuur van Duitsland door de VS en andere militaire mogendheden in welke vorm dan ook af. Wij eisen de afschaffing van de *Bundeswehr* als eerste stap voor de wereldwijde ontwapening. Conflicten kunnen duurzaam en gewelddoos opgelost worden. Daarom eisen wij dat er methoden van civiele conflictbehandeling worden ontwikkeld, beproefd en toegepast.

Voor ons betekent vrede de verwerking van politieke, sociale en economische rechtvaardigheid op de hele wereld. Ondeelbaar daarmee verbonden is dat natuurlijke levensvoorwaarden behouden blijven en dat niet vervangbare bronnen beschermd blijven. Want de economische geweldsverhoudingen, zoals tegenwoordig de op uitbuiting berustende kapitalistische maatschappelijke wereldorde, verstoren het milieu en de verspilling van grondstoffen, veroor-

zaken nieuw oorlogsgevaar en brengen menselijk leven in gevaar. Ook racisme, nationalisme en patriarchale heerschappij zijn vormen van geweld die het ontstaan van oorlogen bevorderen en waar wij afstand van nemen.

De DFG-VK propageert geen bepaald politiek of sociaal systeem. Wij erkennen echter als beslissende criteria voor de verdere ontwikkeling van politiek en maatschappij de verwerkelijking van mensenrechten, de onaantastbaarheid van menselijke waarden alsook de afbouw van structureel geweld. Daartoe behoort de allesomvattende democratisering van politieke en economische processen.

Hoe wij werken

Vanuit de overtuiging dat middelen en doel met elkaar moeten overeenstemmen, bereikt de DFG-VK haar politieke doelen uitsluitend met geweldloze middelen; deze sluiten de verwonding en doding van mensen uit en stellen conflictoplossing door dialoog als doel. Geweldloze methoden zoals bijvoorbeeld verschillende vormen van weigering, burgerlijke ongehoorzaamheid, directe geweldloze actie, zijn georiënteerd op morele legitimiteit van doelen en middelen, niet op formele legitimiteit.

Het pacifisme van de DFG-VK vereist een duurzaam politiek handelen met het doel voorwaarden te scheppen voor een wereld zonder oorlog en onderdrukking. Dat betekent:

- het organiseren van effectieve protesten en geweldloze tegenstand tegen oorlogen en tegen Duitse deelname aan oorlogen;
- het met effectieve publiciteit propageren van ontwapening met volledige demilitarisering als doel;
- het uitvoeren en ondersteunen van activiteiten die gericht zijn tegen de rekrutering door de *Bundeswehr* alsook het bevorderen van antimilitaristisch bewustzijn met als doel de volledige verbanning van het soldatendom. Daarom zetten wij ons in voor de algehele invoering van uitsluitend civiele hogescholen en universiteiten en het verbod van optreden van de *Bundeswehr* op scholen;
- de openbare discussie over de taak van soldaten: het doden van mensen;
- de internationale samenwerking met als doel alternatieven voor militaire en geweld bevorderende structuren te ontwikkelen en te realiseren.

Vrede en grote maatschappelijke verandering

“Alles stroomt,” zei Heraclitus. Ook vredesmensen lijken dit in deze tijd van enorme maatschappelijke verandering (of revolutie volgens transitie-hoogleraar Jan Rotmans in z'n boek 'In het oog van de orkaan') te gaan inzien. Het 1) weefsel van de samenleving, 2) de economie, 3) de technologie en ook 4) het denken zijn sterk aan het veranderen. Zie ook de overgang van dualiteitsbewustzijn (nog blijven hangen in tegenstellingen als goed en kwaad) naar eenheidsbewustzijn, die ik signaleer. Waarbij overigens het oude denken laat staan oude structuren niet meteen ook weg zijn. Vredesmensen ruiken zeker hun kansen, als Amerikaanse kernkoppen in ons land mogelijk kunnen worden ingeruild tegen de JSF. Het verzet tegen Westerse wapenleveranties aan Syrische rebellen mocht er ook zijn. Tevens begint kritiek op de drone-oorlogvoering van Obama, die slachtoffers aan eigen kant zou uitsluiten, nu zelfs in de VS ineens meer op te komen. Toch kun je niet zeggen, dat de inzet of actie voor vrede vandaag de mensen echt in vervoering brengt. Dit te meer waar de op een Gandhi lijkende 16-jarige Malala in Colletgetour (Nederland 3) wel groot enthousiasme teweeg kon brengen. Zij heeft zielenkracht en wijst het Westen er op dat Afghanistan geen wapens nodig heeft, maar scholen. En tegen de *jihadisten*, die haar met geweld belaagden en bijna het leven namen, zegt ze dat ze hen vergeeft. Ze wijst hen er tevens op, dat ze zich totaal vergissen in hun perceptie van de islamitische jihad, dus dat die juist geen geweld impliceert. Je proeft hier een spirituele geladenheid. Het bepaalt ons er bij, dat vrede meer is dan het type straaljager of de ook in mijn ogen nog te grote omvang van onze 'defensie', omdat we zo nodig in Mali weer onze 'bondgenoten' moeten helpen strijden tegen de *jihadisten*. Maar hoe we met elkaar omgaan, individueel en collectief, polariserend dan wel fanatiek debatterend of niet, heeft tevens een vredesdimensie. Het eigen onbehagen populistisch projecteren op derden, is eerder geweld dan vrede. Dat geldt ook voor minder goed met jezelf omgaan. “Met de ander strijden geeft oorlog, maar worstelen met zichzelf geeft vrede,” zegt een soefwijsgaer. Zonder innerlijke vrede zien we de ander en de natuur vaak niet zitten. Rotmans voorspelt mede door de digitale revolutie een Groene Eeuw. Wapens zullen in zo'n eeuw nog niet weg zijn. Maar is het vredesperspectief dan toch niet, dat mensen wel beter met elkaar en zichzelf omgaan?

Hans Feddema

Foto: Stefan Philipp

HET DFG/VK CONGRES IS ACCOORD MET HET PROGRAMMA.
29 SEPTEMBER, DORTMUND

Met als achtergrond de uitgeoefende dwang van dienstplicht roepen wij alle soldaten van de Bundeswehr op verder dienst te weigeren en hun contract met het leger te beëindigen. Wij wijzen de militaire dienst en elke dienstplicht van de staat af en eisen definitieve afschaffing. Wij ondersteunen dienstweigeraars wereldwijd.

De verscheidenheid van ons handelen zien wij als de grondslag van onze werkzaamheid. Wij begroeten in het bijzonder originele en creatieve actievormen en slogans, hebben er plezier in samen voor één zaak te staan en leren van elkaar.

Om onze vaardigheden en krachten ter verwerkelijking van de genoemde doelen te bundelen en onze bereidheid door persoonlijke inzet politiek werkzamer te laten worden, hebben wij ons in de DFG-VK georganiseerd. In de DFG-VK ondersteunen wij elkaar in ons dagelijks engagement tegen de oorlog, en zijn wij solidair daar waar onze leden, maar ook mensen buiten onze organisatie, door dit engagement door repressies worden getroffen.

Het politieke pacifisme, zoals de DFG-VK het verstaat, moet zijn onafhankelijkheid tegenover regeringen en andere instituties bijvereren en bewaren. Wij voelen ons met mensen en groepen met gelijke doelstelling in ons en andere landen verbonden en zien ons als deel van een wereldwijde be-

weging voor vrede, gerechtigheid en een menswaardige toekomst.

Dit beginselprogramma dat door het DFG-VK *Bundeskongress* 2013 is vastgesteld, is de basis van waar wij uitgaan bij discussies over actuele vraagstukken. Daarbij zullen wij ook binnen de DFG-VK slechts zelden tot eenheid gelijke antwoorden komen. Dat is niet erg, maar zelfs goed: Want vrede is een wederzijdse uitdaging en het elkaar vinden in gemeenschappelijke actie.

Frank Feiner

1 De geschiedenis en andere informatie is te lezen op de website www.dfg-vk.de.

Kernwapens controversieel of niet?

De Belgische bank KBC claimt “het meest vergaande beleid inzake controversiële wapens in de wereld” te hebben. Recentelijk openbaarde het rapport ‘Don’t Bank on the Bomb’ van de International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN) en IKV Pax Christi echter investeringen van KBC in Serco, een bedrijf dat betrokken is bij ontwikkeling en onderhoud van kernwapentechnologie. Hiernaar gevraagd gaf KBC de verbijsterende reactie dat “kernwapens wettelijk gezien niet erkend worden als controversiële wapens. Wij houden ons daaraan.” Dit leverde boze reacties van bijvoorbeeld de Belgische vakbond BBTK op.

Het is een raadsel hoe KBC op het idee komt dat ‘controversieel’ een juridisch begrip is. Een controversieel wapen is een wapen dat zo afschuwelijk is dat veel mensen willen dat het niet zou bestaan. Terwijl het debat over de vraag of kernwapens illegaal zijn nog loopt, is het moeilijk te begrijpen dat iemand zelfs maar kan bedenken ze als niet-controversieel te bestempelen. Het zijn massavernietigingswapens. Als ze gebruikt worden, zijn ze zonder onderscheid dodelijk voor burgers en militairen, en hun effecten kunnen niet begrensd worden in tijd of in ruimte. Dat waren overigens ook belangrijke argumenten voor het verbod op landmijnen en clustermunities. Kernwapens hebben de potentie de mensheid en de hele planeet compleet te verwoesten. Afgelopen maart waarschuwde het Internationale Rode Kruis dat er geen effectieve manier is om hulp te verlenen aan slachtoffers van een nucleaire ontploffing. Hoe kan zo’n wapen ‘niet controversieel’ genoemd worden?

Toch volgt het ABP, het grootste Nederlandse pensioenfonds en een van de grootste ter wereld, hetzelfde beleid als KBC. Het zegt op een verantwoorde manier te willen beleggen, maar het beleid op dit vlak komt neer op enkel het zich aan de wet houden – iets wat je sowieso zou mogen verwachten.

ABP investeert om die reden niet in anti-personeelsmijnen, clustermunities

en biologische en chemische wapens. Het ziet echter geen probleem in investeren in kernwapens: “Kernwapens maken veel discussie los. De een zal de aanwezigheid van kernwapens bevorderlijk vinden voor de vrede, de ander zal ze willen uitbannen. Dat is dan ook de reden waarom ABP een objectief kader nodig heeft om te beoordelen waar het pensioenfonds wel en niet in wil beleggen. Het fonds volgt daarom de lijn van de Nederlandse overheid. Veel overheden zien kernwapens als een noodzakelijk kwaad. Zo is Nederland partij bij het Non-proliferaatieverdrag (1968) dat streeft naar kernontwapening. Dit verdrag regelt dat alleen de vijf permanente leden van de Veiligheidsraad kernwapens in bezit mogen hebben. Daarmee erkent Nederland dat het bezit van kernwapens van deze landen legitiem is. En daarmee is productie en onderhoud van deze wapens legaal.”

Op basis van deze redenering belegt ABP voor honderden miljoenen euro’s in

kernwapenbedrijven, en de investeringen in deze bedrijven nemen toe.

Gelukkig worden ABP en KBC meer en meer uitzondering op de regel. Vermogensbeheerder Syntrus Achmea, die de beleggingen van veel Nederlandse pensioenfondsen verzorgt, heeft bijvoorbeeld kernwapens expliciet opgenomen in haar definitie van controversiële wapens, waarin niet belegd wordt. En Delta Lloyd besloot afgelopen februari kernwapens toe te voegen aan de lijst van controversiële wapens waarin het niet wil beleggen. Het ‘Don’t Bank on the Bomb’-rapport identificeert vele positieve voorbeelden van institutionele beleggers die zich realiseren dat kernwapens wel degelijk uiterst controversieel zijn en dus niet als beleggingskansen beschouwd moeten worden.

Er is grote publieke druk nodig om achterblijvers als ABP en KBC te overtuigen dat hun beleid van investeren in kernwapens absoluut onhoudbaar is.

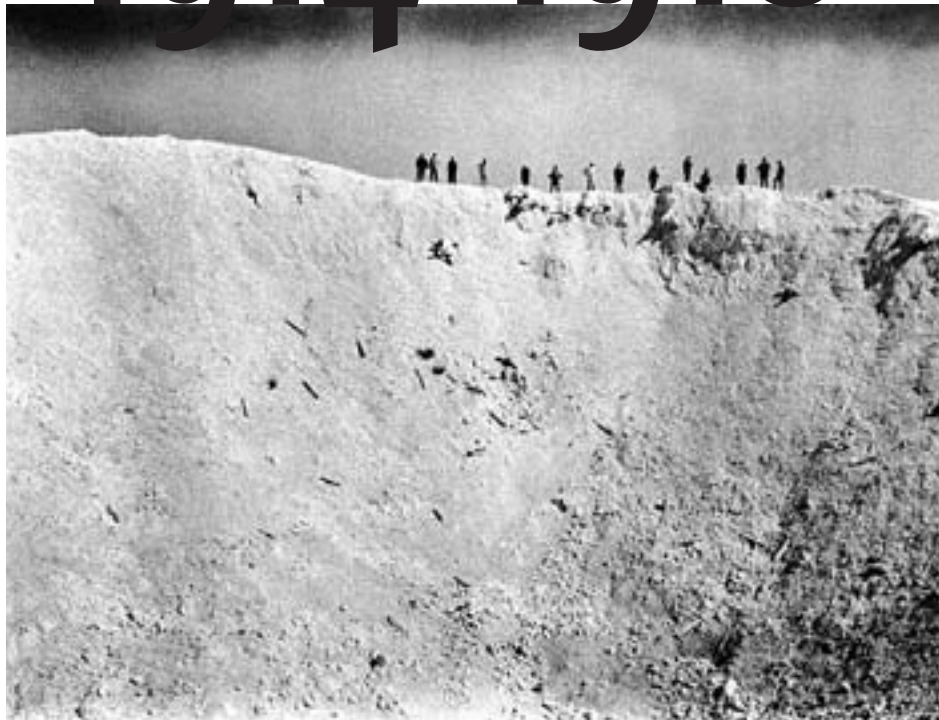
Jordanië koopt opnieuw Nederlandse F-16s

In tijden van bezuinigingen helpen alle beetjes. Dat geldt ook voor defensie. Met de verkoop van overtollig geraakt materieel kunnen gaten in de begroting worden gedicht. Momenteel staat het nodige in de etalage: van Leopard tanks en Fennek pantservoertuigen tot Cougar helikopters en F-16s.

Van die laatste verkocht Nederland er in september vijftien aan Jordanië, dat in 2009 ook al zes F-16s had afgenomen. Samen met Chili is Jordanië de belangrijkste klant van tweedehands wapens uit Nederland. In 2010 kocht het een grote partij landmachtspullen: 121 M-109 kanonnen, 510 YPR en M-577 pantservoertuigen, 467 militaire trucks en munitie voor bijna 30 miljoen euro. Momenteel staat een andere order voor 60 stuks luchtafweergeschut (de PRTL – de pantserrupsvoertuigen tegen luchtdoelen) nog in de wacht.

Ondanks een slechte mensenrechtensituatie en de preciaire situatie in de regio – denk aan de buurlanden Israël, Libanon en Syrië – ziet Nederland de levering van grote partijen wapens aan Jordanië niet als problematisch. Dat het een belangrijke Westerse partner is in de *War on Terror*, speelt zonder twijfel een positieve rol in de beoordeling van exportvergunningen. Toch vallen de vergunningen niet te rijmen met de wapenexportcriteria zoals die in Europees verband zijn afgesproken. Immers, de kans op gebruik van de gevechtsvliegtuigen in een binnenlands of regionaal conflict is reëel. Van een ‘restrictief wapenexportbeleid’ is in de praktijk dan ook geen sprake.

1914-1918

MESSINES 1917

Beelden van oorlog en verwoesting:
het Westelijk Front in de Eerste Wereldoorlog.
“Von Westen nichts neues”
Maar de beelden hadden ook van Syrië kunnen zijn.
Hebben dit soort beelden geen nieuwsaarde meer?
Het beeld van een breiende soldaat is nieuw.
Het lijkt alsof je in het hospitaal nog het beste af bent.
Aan het front is het voortdurende alertheid:
Oren gespist op gevaar uit de lucht,
Terwijl de krater werd geslagen
Door een aanslag via een tunnel onder het front:
De grootste niet-nucleaire explosie in de krijgs-
geschiedenis: Messines, 7 juni 1917.
Meer dan 10.000 doden.
Lang geleden en vergeten.

Jan Schaake

WASHINGTON D.C. 1917

VERDUN 1916

AIISNE 1917

AIISNE 1917

WESTFRONT

WESTFRONT

WESTFRONT

VredesMagazine
informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u VredesMagazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van één of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Vlamingstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op onze e-mail-

nieuwsbrief VredesNieuws via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht
Telefoon 023-5252201 / 030-2321745,
e-mail: info@wilpf.nl

Op de website aandacht voor NAP1325: actieplan vrouwen, vrede, veiligheid.

VD AMOK

Ons adres: Obrechtstraat 43
3572 EC Utrecht
030 8901341
www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristisch Onderzoekskolлекief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeks dossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op giro 5567607 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461,
2563 JC Den Haag (tel 070-3922102)
e-mail: jan.bervoets@casema.nl
website www.haagsvredesplatform.nl

Op de website van het Haags Vredesplatform aandacht voor voorlopig programma 2.Dh5, een festival voor en over actievoeren.

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-785.0137.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 20 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, tel: 0631275464.
e-post: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Op de website aandacht voor vredesproces in Midden Oosten en actie Tekenen Voor Vrede.

Chemische wapens

LONDEN TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG

Gifgasgebruik in de Irak-Iranoorlog • Sarin van Syrië resultaat van angst • Korte geschiedenis van gifgas • Moeizame ontwapening van supermachten • Een chemische waakhond in Den Haag • Overzicht chemische wapens

Gifgasgebruik in de oorlog

In september 1980 viel Irak buurland Iran binnen. De acht jaar durende oorlog kostte aan honderdduizenden het leven. Het leger van Irak zette op grote schaal chemische wapens in. In totaal stierven meer dan 100.000 Iraniërs en Koerden aan de gevolgen hiervan. De aanval op de Koerdische plaats Halabja is later symbool geworden voor de gruwelijke gevolgen van die oorlog en chemische oorlogsvoering in het bijzonder.

Veel chemische stoffen om wapens te kunnen maken, werden geleverd door westerse landen. Nederland speelde daarbij een sleutelrol. Voor het mosterdgas dat op grote schaal werd gebruikt door Irak, leverden Nederlandse bedrijven en personen vele honderden tonnen grondstoffen. De Nederlander Frans van Anraat werd pas na de Amerikaanse inval in Irak in 2003 het gezicht van die chemicaliënhandel voor Saddam Hoessein. In 2007 werd hij veroordeeld tot 17 jaar gevangenisstraf. Voor de meeste andere leveranciers in binnen- en buitenland had hun bijdrage aan het chemische wapenprogramma van Irak amper juridische consequenties.

OPBOUW WAPENPROGRAMMA

Begin jaren zeventig zette Irak de eerste voorzichtige stappen op weg naar een eigen chemisch wapenprogramma. De oorlog tegen Iran versnelde dat proces. Volgens de Amerikaanse inlichtingendienst CIA had Irak zich tussen 1978 en 1981 bekwaamd in de productie van mosterdgas, en beschikte in 1981 over een voorraad van zeker tien ton.

In augustus van dat jaar startte Irak een ambitieus productieprogramma in Samarra. Als *cover-up* werd gekozen voor de onschuldig klinkende naam State Establishment for the Production of Pesticides (SEPP).

Het Duitse bedrijf Heberger Bau bouwde een groot deel van de productieruimtes. Karl Kolb uit Dreieich, vlakbij Frankfurt, leverde veel van de productieapparatuur en nam de inrichting van het gros van de laboratoria voor zijn rekening. Het motto van het bedrijf luidde nog altijd: "Serving mankind by serving science". De chemische wapenexpert Jo-

nathan Tucker schrijft daarover: "Hoewel de Westerse steun aan het Iraakse programma voor chemische oorlogsvoering soms onbewust was, verkochten sommige zakenlui zonder scrupules chemicaliën of apparatuur aan SEPP, met volledige kennis van de uiteindelijke bestemming. Een zo'n persoon was Helmut Maier, de directeur van de West-Duitse firma Karl Kolb".

Medio 1983 waren de laboratoria klaar en werd de productie van mosterdgas daar opgestart. Het jaar erop begon ook de productie van de zenuwgassen sarin en tabun. Tussen 1981 en 1989 produceerde Irak in totaal bijna 3500 ton chemische strijdmiddelen. (Na een 'pauze' in 1989 nog eens 400 ton in 1990.) Grofweg driekwart daarvan was mosterdgas.

Al vroeg in de oorlog verschenen de eerste berichten over chemische wapens in de pers. Begin november 1980 meldde de Washington Post dat Irak zich trainde in chemische oorlogsvoering. Twee weken later berichtte de Britse Daily Telegraph op basis van radio Teheran over

gebruik van brandbommen en chemische wapens bij Susangerd, in Iran. Dergelijke berichten vallen achteraf moeilijk te verifiëren. Wel is bekend dat Irak in de beginjaren van de oorlog CS traangas gebruikte, waarvan militair gebruik verboden is. Het gebruik ervan had vooral een psychologisch effect: Iran dacht met dodelijk gifgas te maken te hebben. De Iraanse fysioloog Dr. Foroutan, die als legerarts het gebruik van chemische wapens in de Irak-Iran oorlog van dichtbij heeft gevolgd, komt tot ongeveer 25 aanvallen met chemische middelen voor de periode tot augustus 1983; daarbij zouden in totaal twintig doden zijn gevallen.

Daarna, en parallel aan de ingebruikname van de laboratoria in Samarra, nam de inzet van gifgas rap toe. De eerste goed gedocumenteerde aanvallen vonden in juli en augustus 1983 plaats in en rond Haj Omran, in het noordelijke Koerdische grensgebied. Iraakse MiG-21 gevechtsvliegtuigen voerden voor het eerst luchtbombardementen met gifgas uit. Het uitblijven van een internationale

tussen Irak en Iran

Foto: Henry Arvidson / www.henryarvidson.com

HERDENKING 25 JAAR
HALABJA IN DEN HAAG, 16 MAART.

reactie zou Irak hebben gesterkt om met dergelijke aanvallen door te gaan, die in elk geval de daaropvolgende maanden geleidelijk toenamen.

Dat wil niet zeggen dat men in Europa en elders toen nog van niets wist. Het was klaarblijkelijk alleen geen issue dat ook op de agenda stond. Op 9 september 1983 stuurde minister van Buitenlandse Zaken Hans van den Broek een telex naar Teheran en Bagdad om te vragen naar berichten over gifgasgebruik, naar aanleiding van een artikel van persbureau AFP de maand ervoor. Pas twee maanden later kwam van beide kanten bericht terug dat een en ander inderdaad aanneemelijk werd geacht. Vanzelfsprekend was Washington al lang en breed op de hoogte van zowel de buitenlandse hulp bij de opbouw van het wapenprogramma, als het gebruik van het gifgas. Ondertussen waren Donald Rumsfeld – op dat moment speciale gezant van president Ro-

nald Reagan – en Frits Bolkestein allebei eind 1983 op bezoek in Bagdad, de laatste om als minister van Buitenlandse Handel een handelsakkoord met Irak te tekenen. Het tekent de verhoudingen met Irak, al drie jaar verwickeld in een bloedige oorlog die het zelf begon.

In februari 1984 was Irak het eerste land dat ooit zenuwgas – tabun – inzette op het slagveld, niet veel later gevolgd door sarin, ook een zenuwgas. In 1986 en nog een keer begin 1988 vonden zware offensieven plaats met als inzet het schiereiland Faw. Mede door massaal Iraaks gebruik van mosterdgas en zenuwgas vielen duizenden slachtoffers.

GENOCIDE OP DE KOERDEN

Het gebruik van gifgas door Irak leunde op twee gedachten: als tegenwicht tegen de massale aanvallen van Iraanse soldaten – vaak nog jonge jongens – en als strafmaatregel tegen Koerden die van collaboratie met Iran werden verdacht, als onderdeel van de zogenaamde Anfal campagne.

De eerste grote aanvallen met gifgas op Koerden vonden tussen half april en eind juni 1987 plaats aan weerszijde van de grens. Met name het Iraans-Koerdische Serdasht werd zwaar getroffen. Duizenden gewonden en meer dan honderd doden vielen te betreuren. In Iraaks Koerdistan vielen de valleien van Balisan en Jafati ten prooi aan het gifgas. Niet langer waren Iraanse soldaten en hun bondgenoten het doelwit, maar specifiek de Koerden.

Vanaf februari 1988 volgden nieuw offensieven om af te rekenen met de ‘binnenlandse vijand’ in een militaire campagne die met recht het etiket genocide verdient. Ali Hassan al-Majid, een neef van Saddam Hoessein en beter bekend als Ali Chemicali, mag verantwoordelijk worden gehouden voor de aanvallen op de Koerden. Op geluidsoptnames uit die tijd – hij was als een soort gouverneur aangesteld voor Noord-Irak - viel uit zijn mond te horen: “Ik zal ze allemaal doden met chemische wapens! ... Wie zal er wat van zeggen? De internationale gemeenschap? Fuck them!”

Het gifgas veroorzaakte niet alleen veel doden, het zaaide ook immense angst

onder hen die het overleefden. In paniek renden zij vaak uit hun boerderijen en gehuchten naar de dichtstbijzijnde verharde weg, om medische hulp te zoeken of om naar veiliger gebied te vluchten. Velen liepen daar echter regelrecht in de handen van Iraakse troepen die hen opwachtten, om ze vervolgens in de woestijn in het westen van Irak te executeren.

HALABJA

Een van de best gedocumenteerde verslagen van het gebruik van chemische wapens door Irak onder Saddam Hoessein is Joost Hiltermann's *A poisonous affair* uit 2007. Hij beschrijft op basis van archiefonderzoek en talloze interviews gedetailleerd hoe de vernietiging van de Koerden op 16 maart 1988 het einde betekende van de mensen in Halabja.

De gruwelen van de massaslachting onder de bevolking van Halabja bereikten pas dagen later de internationale pers. Het was geen groot voorpagina-nieuws en dat werd het ook nooit. Dat had veel te maken met de slechte toegankelijkheid van het gebied, maar meer nog met de desinteresse voor de Koerden en een apathische houding tegenover het regime van Saddam Hoessein. De Koerden delfden het onderspit in de geopolitieke context van dat moment, waar het Iran van de ayatollahs de gemeenschappelijke vijand van Saddam Hoessein en het Westen was en Irak daarom maar weinig weerwoord kreeg van de wereldmachten.

Het maakt de directe aanleiding van de Irak-oorlog van 2003 des te cynischer. Terwijl in de jaren tachtig de ogen voor het gebruik van gifgas door Irak werden dichtgeknepen, was in 2003, ondanks de afwezigheid van overtuigend bewijs van het bestaan ervan, het chemisch wapenprogramma een van de belangrijkste voorwendselen om het land binnen te vallen. Daarbij schroomden westerse politici, die in een eerder leven nog zo hard hadden gepleit voor nauwere banden met het regime van Saddam Hoessein, niet om hem nu als personificatie van Het Kwaad te kenschetsen.

VN

Aan het eind van de oorlog hadden zeven speciale missies van de Verenigde Naties

(VN), mede op verzoek van Iran, het gebruik van chemische wapens in de oorlog gedocumenteerd. Geen enkele resolutie van de VN-Veiligheidsraad uit die periode stelde Irak daarvoor verantwoordelijk, hoewel andere VN-documenten daar wel van uitgingen. Gesteund door Amerikaanse anti-Iran propaganda werd

digde doorslag om tot de huidige Chemische Wapen Conventie (CWC) te komen. Het duurde nog tot 1992 voor er een akkoord was over de CWC, die in 1997 van kracht werd. Vanaf eind maart 1984, toen de berichten van gifgasgebruik niet langer genegeerd konden worden, begonnen een aantal landen (onder meer de VS, Ja-

die het radioprogramma Argos in samenwerking met de Campagne tegen wapenhandel openbaar gemaakt kregen. Uiteindelijk werd in april 1984 een veel beperktere lijst te controleren (en in het geval van Irak en Iran verboden) chemicaliën gehanteerd dan oorspronkelijk door Ooms was voorgesteld.

Ook nog jaren later voerden handelsbelangen de boventoon. "Waar was jij op 16 maart 1988?" Met die vraag opent Joost Hiltermann A poisonous affair, In Nederland moeten toenmalig staatssecretaris van Economische Zaken Yvonne van Rooy en enkele topambtenaren zich 16 maart 1988 vast nog wel kunnen herinneren. Op die dag stond namelijk haar Iraakse ambtsgeenoot Kubais met een handelsdelegatie op de stoep in Den Haag. De directeur van de afdeling Buitenlandse Economische Betrekkingen betoogde bij die gelegenheid dat "ook in deze voor Irak moeilijke tijden [...] het Nederlandse bedrijfsleven zich daar staande [dient] te houden; de Nederlandse overheid komt daarbij een aanmoedigende rol toe."

VAN ANRAAT, MELCHEMIE EN KBS

Met recht een unieke zaak is de veroordeling in 2007 van de Nederlander Frans van Anraat tot 17 jaar cel wegens medeplichtigheid aan oorlogsmisdaden. Dat was een paar jaar eerder nog ondenkbaar. In antwoord op Kamervragen werd aanvankelijk de mogelijkheid tot vervolging van de hand gewezen, ondermeer vanwege verjaring. Daarom kwam het als een verrassing toen het Openbaar Ministerie uiteindelijk de zaak rond kreeg.

Nu onderscheidde Van Anraat zich (samen met een handvol andere buitenlandse bedrijven en handelaren) door ondanks de in april 1984 ingestelde exportbeperkingen en ondanks het dan al breed bekende gebruik van gifgas, te blijven handelen. Dat ontslaat overigens andere betrokkenen niet automatisch van hun verantwoordelijkheid voor het geleverde.

Volgens de belangrijkste getuige-deskundige in de zaak Van Anraat zouden de grondstoffen voor het gifgas van Irak voor 45 procent van Nederlandse handelaren afkomstig zijn geweest. Van Anraat, maar ook de bedrijven Melchemie en KBS, zo blijkt uit de rapportage van Irak aan de VN, waarmee het in de jaren negentig verslag deed van de inkoop, productie en gebruik voor het chemische

Foto: Henry Arvidsson / www.henryarvidsson.com

TENTOONSTELLING OVER HALABJA 25 JAAR GELEDEN

echter voortdurend gesuggereerd dat ook Iran schuld kon hebben aan het gebruik ervan, hoewel dat door de meeste kenners werd uitgesloten. Acht weken na de bombardementen op Halabja veroordeelde Resolutie 612 van de Veiligheidsraad "het voortdurende gebruik van chemische wapens in het conflict" tussen Iran en Irak en riep "beide kanten op af te zien van toekomstig gebruik van chemische wapens". De militaire planners van Saddam Hoessein lieten zich er bepaald niet door weerhouden.

HANDEL AAN BANDEN

Tijdens de Irak-Iran oorlog bestond er nog geen chemisch wapenverdrag en werd de handel in chemicaliën die als grondstof voor chemische wapens kunnen dienen, amper of niet gecontroleerd. Het Geneefs Protocol uit 1925, dat gebruik van chemische en bacteriologische wapens verbiedt, gaat niet over de handel en productie ervan.

Cynisch genoeg gaf het gifgasgebruik in de oorlog tussen Irak en Iran de beno-

pan, West-Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Nederland) maatregelen te nemen om de uitvoer van gevoelig materiaal naar Irak te controleren.

BOLKESTEIN

Dat ging bepaald niet altijd zonder pardon, ook niet in Nederland. Pas nadat ambassadepersoneel eind maart 1984 in Washington op het ministerie van Buitenlandse Zaken apart genomen werd om zorgen te uiten over de grote Nederlandse leveranties aan Irak, ondernam Den Haag actie. Dat wil zeggen: op het ministerie van Buitenlandse Zaken ging men tamelijk voortvarend van start, met actieve steun van de internationaal geroemde expert Koos Ooms van TNO. Maar Frits Bolkestein en zijn ambtenaren op Economische Zaken zetten hun hakken in het zand. Nederland dreigde zichzelf buitenspel te plaatsen vond Bolkestein, die zich met hand en tand verzette tegen verdergaande exportbeperkingen, zo bleek afgelopen jaren uit documenten

ATROPINE WORDT GEBRUIKT ALS
ANTIGIF

wapenprogramma (de zogenaamde FFCD). Andere namen van leveranciers die in dat verslag terugkomen zijn onder meer het Indiase Exomet, het Egyptische Abu Zaabal en de vanuit Singapore opererende Arabier Kim Al-Khaleej. Enkele Duitse bedrijven als Reininghaus, Preussag en WET leverden kleinere hoeveelheden.

Veel van de artilleriegranaten, bommen en raketten die voor het gifgas gebruikt werden, waren afkomstig van Italiaanse en Spaanse fabrikanten.

Melchemie en KBS waren tot begin 1984 de grootste leveranciers van de meest cruciale chemicaliën voor het gifgasprogramma van Irak, zo blijkt uit de FFCD. Vooral de stoffen thionylchloride en TDG zijn veel door de Nederlandse handelaren geleverd – allebei cruciale stoffen voor de productie van chemische wapens. Met name TDG is een stof met maar beperkte civiele toepassingen, en zeker gezien de hoeveelheden die naar Irak gingen op voorhand bijzonder verdacht.

Hoewel toen dus nog geen exportverbod bestond, is de vraag relevant in hoeverre deze bedrijven hebben kunnen of moeten weten van het mogelijke eindgebruik van het door hun geleverde. De combinatie van omvang, aard en bestemming van de leveranties zou toch alarmbellen hebben moeten doen afgaan. En dat is niet een kwestie van wijsheid achteraf. Zo mocht bekend worden verondersteld dat Irak over een beperkte (chemische) industrie beschikte en voor veel van de geleverde stoffen praktisch geen civiele verwerkende industrie bestond. Anderen waren met recht wel wantrouwend. Bekend is dat chemieconcern BASF begin jaren tachtig een grote Iraakse order afsloeg omdat het vreesde voor gebruik in gifgas.

Frank Slijper,
Campagne tegen Wapenhandel

LITERATUUR:

Mark Akkerman, "Nederland en de chemische wapens van Irak", *Campagne tegen Wapenhandel*, 2007

Michael Bothe, Natalino Ronzitti, Allan Rosas (eds.), "The New Chemical Weapons Convention:

Foto: Henry Arvidsson / www.henryarvidsson.com

Implementation and Prospects", Martinus Nijhoff Publishers, 1998

Robert W. Chandler, with Ronal J. Trees, "Tomorrow's war, today's decisions", AMCODA Press, 1996

Anthony H. Cordesman and Abraham R. Wagner, "The Lessons of Modern War, volume II – The Iran-Iraq war", Westview Press/Mansell Publishing, 1990

Adel Darwish and Gregory Alexander, "Unholy Babylon", Victor Gollancz, 1991

Robert Harris and Jeremy Paxman, "A higher form of killing – the secret history of chemical and biological warfare", Random House, 2002 (update van origineel uit 1982)

Joost Hiltermann, "A poisonous affair", Cambridge University Press, 2007

Arnold Karskens, "Geen cent spijt", Meulenhoff, 2006

Herbert Krosney, "Deadly business - Legal deals and outlaw weapons – The Arming of Iran and Iraq, 1975 to the Present", Four Walls Eight Windows, New York/London 1993

Hans Leyendecker, Richard Rickelmann, "Exporteure des Todes", Steidl, 1990

Mark Phythian, "Arming Iraq", Northeastern University Press, 1997

Herman Roozenbeek and Jeffrey van Woensel, "De Geest in de Fles – De omgang van de Nederlandse defensieorganisatie met chemische strijdmiddelen 1915-1997", Boom, 2010

Kenneth R. Timmerman, "The death Lobby - How the West armed Iraq", Houghton Mifflin, 1991

Jonathan B. Tucker, "War of Nerves – Chemical Warfare from World War I to Al Qaeda", Pantheon books, 2006

Jonathan B. Tucker, "Trafficking Networks for Chemical Weapons Precursors: Lessons from the Iran-Iraq War of the 1980s", Occasional paper No. 13, James Martin Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institute of International Studies, 2008

UNMOVIC, "Compendium", 2007

Ook sarin van Syrië was het resultaat van angst

Volgens het rapport 'Syria and WMD – Incentives and Capabilities' van het Swedish Defence Research Agency (2004) vertoont de verspreiding van chemische wapens in het Midden-Oosten de typische kenmerken van een wapenwedloop. Het proces is goed te vergelijken met wat er in Europa gebeurde tussen de beide wereldoorlogen en tussen de NAVO en het Pakt van Warschau na de Tweede Wereldoorlog tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw.

De inzet van chemische strijdmiddelen door het Egyptische leger in de Jemenitische burgeroorlog in de jaren zestig baarde in het Westen weinig opschudding en niemand nam de moeite om de zaak echt grondig uit te zoeken. De Oktoberoorlog (Yom Kippoor) van 1973 tussen Israël en de Arabische landen peperde het Syrische regime in dat hun infrastructuur kwetsbaar was voor een campagne van strategische bombardementen door Israël. Samen met de steeds terugkerende berichten over een Israëli kernwapen leidde dit tot een groeiende behoefte bij het regime aan meer afschrikkend vermogen.

Omdat ze niet in staat waren zelf een kernwapen te ontwikkelen, lag het streven naar chemische bewapening – het massavernietigingswapen van de arme landen – voor de hand. Het voorbeeld van Irak in de jaren tachtig bij de steeds systematischer inzet van chemische wapens tegen de offensieven van het Iraanse leger en uiteindelijk zelfs tegen Koerdi-

Tekening: Peleia

Heeft Syrië ook biologische wapens?

De berichten over Syrische biologische wapens zijn zo mogelijk nog vager dan over het chemische arsenaal. Een goed artikel hierover is: Sonia Ben Ouaghran-Gormley, *Bioweapons alarmism in Syria*. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 4 oktober 201

sche burgers leidde tot de conclusie dat deze weg ook straffeloos kon worden ingeslagen.

De bronnen over het chemische-wapenprogramma van Syrië zijn schaars, spreken elkaar soms tegen en zijn vaak oncontroleerbaar. De eerste rapporten in de westerse militaire pers over Syrische chemische wapens (gewoonlijk gebaseerd op informatie van inlichtingendiensten) dateren uit de jaren tachtig. Gecombineerd met de afwezigheid van relevante industriële capaciteit in Syrië werd daaruit de conclusie getrokken dat het land zijn chemische wapens vermoed-

delijk van derden kant-en-klaar had gekregen. Aangezien Syrië de trouwste bondgenoot was van de Sovjet-Unie in het Midden-Oosten en ook grotendeels gebruik maakte van Russische conventionele wapens viel de verdenking op de Russen, zij het dat er rond de Oktoberoorlog ook enige berichten waren dat Syrië chemische munitie van Egypte had gekregen. Het vermoeden bestond dat de Russen ook zorgden voor overbrengingsmiddelen (artillerieraketten, raketten en vliegtuigbommen).

Overigens heeft Rusland zelf, ook na het verscheiden van de Sovjet-Unie, al-

tijd ontkend chemische wapens aan Syrië te hebben geleverd.

BUITENLANDSE HULP

Hoe dit ook zij, met het aantreden van Gorbatsjov als leider van de Sovjet-Unie in 1986 veranderde de situatie. Het nieuwe bewind ging minder exclusief steunen op de traditionele bondgenoten in het Midden-Oosten zoals Syrië. Na de Golfoorlog van 1991 kantelde het beeld volkomen.

Chemische wapens werden meer omstreden en heel geleidelijk werden exportbeperkingen ingevoerd op de stoffen die konden dienen voor de productie ervan. Het ligt voor de hand dat Syrië pogingen in het werk is gaan stellen om een eigen industrie te gaan ontwikkelen die hiervoor nodig is. In een overgangsfase werden granaten van Russische makelij gevuld met chemicaliën die volgens de Zweedse nota onder meer door West-Duitse bedrijven waren geleverd. De directeur van de CIA William Webster getuigde al in 1989 in de Amerikaanse Senaat: “West-Europese firma’s waren behulpzaam bij het leveren van de benodigde voorloperchemicaliën [grondstoffen – KK] en installaties. Zonder het verschaffen van deze cruciale elementen zou Damascus niet in staat zijn geweest om chemische wapens te produceren.”

Nog in 2003 schatte de CIA in dat Syrië wel een flinke voorraad zenuwgas van het type sarin had, maar voor sterkere middelen (lees: VX) nog steeds afhankelijk was van buitenlandse hulp. Later werd deze opvatting in een rapport van de Amerikaanse Directeur Nationale Inlichtingen over het jaar 2011 nog eens herhaald.

GLYCOLAFFAIRE

Dat ondanks de exportcontrole leveranties van potentiële grondstoffen voor chemische wapens nog lang zijn doorgegaan, ook vanuit Nederland, bleek uit de zogenaamde glycolaffaire van dit voorjaar. Aan de hand van bij WikiLeaks verkregen telegrammen van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken berichtten NRC en RTL Nieuws over Nederlandse leveranties door het bedrijf Brenntag van deze typisch *dual use* grondstof, die zowel volkomen onschuldige civiele toepassingen kent (antivries) als een grondstof is voor chemische wapens zoals mosterdgas en sarin. In een analyse voor het VPRO-onderzoekspro-

gramma Argos constateerde de Campagne tegen Wapenhandel: “Uit de tweede set Kamervragen blijkt 68 ton glycol te zijn geleverd van 2008-2010. Ondanks dus de Amerikaanse waarschuwingen in 2003 en ondanks dat AIVD dit meermaals aan de orde heeft gesteld, TNO er in 2006 een rapport over schreef en Nederland de stof in de Australiëgroep [het internationale overleg waar afspraken worden gemaakt over dit soort stoffen – KK] op de agenda zette. Dat is toch wel erg halfslachtig, zo niet meer dan slordig.”

Voor de recente internationale crisis over de Syrische chemische wapens was het erg onduidelijk in welke staat het arsenaal van mosterdgas, sarin en VX zich bevond. Een rapport van het Non-Proliferatie Consortium van de EU (‘Syria’s Proliferation Challenge and the European Union’s Response’) beklemtoonde vorig jaar: “Het is belangrijk op te merken dat de voorraad CW van Syrië waarschijnlijk aan het verouderen is en de stoffen zelf waarschijnlijk in aanzienlijke mate zijn aangetast. Vooral VX en sarin

zijn erg onderhevig aan slijtage als ze niet van de hoogste graad van zuiverheid zijn. Het VX van Irak bijvoorbeeld had een effectieve houdbaarheid van rond zes maanden, terwijl hun sarin tussen de een en twee jaar bruikbaar bleef. Hoewel de gedegenereerde stoffen nog steeds giftig zijn, is dat in veel mindere mate het geval dan bij de oorspronkelijke formule.”

Volgens William H. Polk, een diplomaat die al actief was tijdens de Cubacrisis van 1962, hebben staten massavernietigingswapens omdat ze bang zijn voor elkaar. Die angst kan volgens hem uiteindelijk worden beheerst door de rede, ook in het Midden-Oosten.

Kees Kalkman

BRONNEN:

- Matthew M. Aid, Does Israel Have Chemical Weapons Too? Foreign Policy, 9 september 2013
- Joel Greenberg, Syria weapons plan renews talk of whether Israel also has them. McClatchy Washington Bureau, 19 september 2013
- Sander Becker, En het zenuwgas van Israël dan? Trouw, 21 september 2013

Heeft Israël ook chemische wapens?

Volgens NSA-klokkenluider Matthew M. Aid circuleren er in kringen van ontwapeningsexperts al twintig jaar rapporten die erop neerkomen dat Israël in het geheim beschikt over een voorraad chemische en biologische wapens als aanvulling op hun nucleaire arsenaal. Er is echter nauwelijks hard bewijs voor. Het meest concreet is nota bene een inlichtingenrapport van de CIA uit 1983. Daarin staat wat Amerikaanse spionagesatellieten in 1982 ontdekten: “Een vermoedelijke CW-installatie voor het produceren van zenuwgas en een opslagdepot (...) op het ‘Dimona Sensitive Storage Area’ in de Negev-woestijn. Bovendien denken we dat productie van CW ook plaatsvindt binnen de goed ontwikkelde chemische industrie van Israël.” Dit rapport – althans de ongecensureerde versie ervan met de informatie over Israël – werd pas onlangs ontdekt in de Ronald Reagan-bibliotheek in Californië.

De reden van het Israëlische programma (volgens Aid vrijwel zeker sarin) was gelegen in de beduchtheid voor de chemische wapens van Egypte en Syrië. Of

het chemische arsenaal van Israël nog steeds intact is, is onbekend, maar analyse door experts van nu verkrijgbare commerciële satellietbeelden laat op het betreffende opslagterrein een speciaal afgeschermd zwaar bewaakt gedeelte zien, omringd door een dubbel hek met prikkeldraad. Daarop bevinden zich drie grote opslagbunkers. Dit is naar alle waarschijnlijkheid het depot waarvan het CIA-rapport uit 1983 melding maakte.

In dit verband is in de Amerikaanse pers onlangs ook weer bericht over van een deel van de lading van het El Al-vliegtuig dat in 1982 neerstortte op de Bijlmer. Het betrof een chemische stof die gebruikt kan worden bij het maken van sarin. Volgens een Israëlische woordvoerder destijds was het bestemd om gasmaskers en andere filters ter bescherming tegen gifgas te testen in het Instituut voor Biologische Research ten zuiden van Tel Aviv.

Een commentaar in het liberale Israëlische dagblad Haaretz riep ertoe op om naar aanleiding van de Syrische chemische ontwapening nu de Chemische Wapens Conventie alsnog te ratificeren.

Korte geschiedenis van het gebruik van gifgas

De moderne chemische oorlogsvoering begon op 22 april 1915 met een chloorgas-aanval in het Belgische Ieper. Diverse gassen, waaronder ook mosterdgas, werden tijdens de Eerste Wereldoorlog ingezet in de loopgravenoorlog. Naar schatting 90.000 mensen kwamen daarbij om het leven en in totaal vielen er meer dan een miljoen slachtoffers. Degenen die het overleefden hadden er vaak de rest van hun leven onder te lijden.

1 24.000 ton chemische strijdstoffen werden ingezet in de vorm van artillerie- en mortiergranaten, vliegtuigbommen, sproeitanks en landmijnen.

Een erfenis van oude en vergane chemische munitie bleef liggen in de grond of werd in zee gegooid en vormt tot op de dag van vandaag een niet opgelost probleem. In de Tweede Wereldoorlog, waarin chemische oorlogsvoering geen rol speelde, werden wel grote voorraden mosterdgas en fosgeen aangelegd, die na afloop ook her en der werden gedumpt.

Volgens Patrick Cockburn in *The Independent* zijn gifgassen historisch gezien het wapen van de tovenaarsleerling: de gevolgen zijn onvoorspelbaar en vaak contraproductief. Dit is waarschijnlijk de belangrijkste reden dat de arsenalen in de Tweede Wereldoorlog niet zijn ingezet. Bovendien dachten de Duitsers ten onrechte dat de geallieerden de zenuwgassen tabun en sarin ook hadden ontdekt, waardoor het effect zou zijn geneutraliseerd.

Robert Harris en Jeremy Paxman stellen in *'A Higher Form of Killing. The Secret Story of Chemical and Biological Warfare'* dat de Britten het dichtst bij inzet zijn gekomen. Er was een plan om als de invasie was doorgegaan de Duitse troepen op het moment dat ze op de stranden nog geconcentreerd aanwezig waren vanuit de lucht te bestoken met mosterdgas. Volgens dezelfde auteurs was er overigens al bij het begin van de oorlog in 1939 een geheime afspraak tussen Engeland, Frankrijk en Hitler dat geen van beide kanten chemische of bio-

Foto: Henry Arvidsson / www.henryarvidsson.com

logische oorlog zou toepassen als de ander dat ook niet deed.

TEGEN ONBESCHAAFDE STAMMEN

In koloniale oorlogen, waar de vijandelijke bevolking (strijders, vrouwen en kinderen) geen enkel verweer had, was er minder terughoudendheid. Befaamd is de uitspraak van Churchill (toen minister van Oorlog) over de inzet door Engeland in 1920 van chemische wapens om opstandige stammen in Irak een lesje te leren: "Ik begrijp die kieskeurigheid over het gebruik van gas niet. Ik ben sterk voor het gebruik van gifgas tegen onbeschaafde stammen."

Generaal Foulkes, de 'gas-adviseur' van het Britse leger raadde in 1919 het ministerie van Oorlog aan om chemische wapens in te zetten tegen de Afghanen en de opstandige stammen aan de noordwestelijke grens van Brits-India: "Onwetendheid, gebrek aan training en discipline en het afwezig zijn van bescherming aan de kant van de Afghanen en de stamleden zal bij de grensoorlog zonder twijfel de waarde van mosterdgas om slachtoffers te produceren vergroten."

Grote hoeveelheden fosgeen en mosterdgas werden aangevoerd naar de Khyberpas. In de ministerraad werd wat ge-

prutteld. Majoor Salt, chemisch adviseur van het Brits-Indische leger: "Na het gebruikelijke gepraat over 'schone handen' en 'het gebruik van lage trucs tegen de arme onwetende stamleden' heeft de regering het politieke besluit genomen om aan de grens gas in te zetten."

De andere koloniale mogendheden keken het kunstje al snel af en in 1925 zetten de Fransen en de Spanjaarden gifgas in tegen de opstand van de Berbers onder Abd el Krim in Marokko.

Na de Tweede Wereldoorlog hebben ook regionale machten gifgas ingezet tegen opstandige bewegingen. Een bekend voorbeeld is de interventie van Egypte aan de republikeinse kant in de burgeroorlog in Jemen (1963-1967). Onder royalistische stamleden zouden 1400 doden en 900 zwaar gewonden zijn gevallen. Een onderzoek van het Rode Kruis bevestigde de inzet van gifgas.

De belangrijkste recente inzet vond plaats in de Iran-Irak oorlog en Syrië (zie daarvoor de andere artikelen in dit dossier).

WITTE FOSFOR

Er zijn ook gassen die worden ingezet als relbestrijdingsmiddelen, zoals traangas. Dit zijn geen chemische wapens. Het of-

Moeizame ontwapening van supermachten

ficiële verschil is dat ze niet bedoeld zijn om te doden of letsel toe te brengen en militair gebruik zou verboden zijn. In de praktijk hangt veel af van de dosering en de plaats waar het middel gebruikt wordt. Om het ingewikkeld te maken: de Amerikaanse militairen gebruiken volgens hun eigen handboeken dit soort middelen soms juist wel om een vijand uit schuilplaatsen te verdrijven.

Een vergelijkbaar probleem doet zich voor bij (witte) fosfor. De artillerie van het Nederlandse leger was standaard uitgerust met fosforgranaten. Ik heb er zelf wel eens mee geschoten. Ze waren bedoeld om brandstofdepots te vernietigen. Daarnaast zijn ze geschikt om rookgordijnen te leggen. Inzet tegen mensen (zowel burgers als militairen) is strikt verboden, het is in feite een oorlogsmisdad. Toch gebeurt het en komt men er mee weg, bijvoorbeeld door de VS in Fal-lujah in Irak en door Israël in Gaza. In feite is dit chemische oorlogsvoering, maar de sanctiemechanismes treden niet in werking, ook omdat de bewijsvoering wordt belemmerd en lastig is.

Ontbladeringsmiddelen zijn een ander voorbeeld van deze problematiek. De definitie van chemische wapens hecht veel belang aan de bedoeling van het wapen om mensen te doden of te verwonden. De inzet van ontbladeringsmiddelen zoals het beruchte Agent Orange in Vietnam was gericht tegen vegetatie, om vervolgens beter te kunnen bombarderen en de guerrillastrijders te beroven van hun schuilplaats. Het indirecte resultaat was echter dat talloze Vietnamese burgers zijn gedood of tot op de dag van vandaag ernstig geschaad in hun gezondheid. Secundaire gevolgen zijn geboortedefecten en vervuiling van de voedselketen in de vorm van dioxine. Volgens de definitie is het geen chemische oorlogsvoering en de verantwoordelijke militaire en politieke toppen van de VS hebben nooit verantwoording hoeven af te leggen voor hun daden.

Kees Kalkman

Rusland en de VS proberen al tientallen jaren moeizaam om hun voorraden chemische wapens en grondstoffen te ontmantelen. Het proces kwam na het einde van de Koude Oorlog op gang en vindt plaats onder auspiciën van de Chemische Wapen Conventie van 1993, hetzelfde verdrag waarbij Syrië zich nu heeft aangesloten.

De voorraad chemische wapens waarover de VS beschikken stelt de 1000 ton van het Syrië van Assad nog steeds in de schaduw. In het Pueblo Chemical Depot in de woestijn van Colorado is 2600 ton mosterdgas opgeslagen, deels in projectielen en mortiergranaten. Een tweede voorraad bevindt zich vanaf 1942 in het Blue Grass Army Depot in Kentucky. Het is een kleiner depot, maar bevat een grote verscheidenheid van dodelijke gassen en zenuwgassen als sarin en VX, die bovendien voor een groot deel zijn opgeslagen in tal van soorten wapens. De chemische wapens bevinden zich op een afgescheiden deel van het depot, het Chemical Limited Area achter borden waarop staat: "Use of Deadly Force is Authorized" (gebruik van dodelijk geweld is toegestaan). De wapens (in totaal 433 ton sarin en VX en 90 ton blaartrekend en mosterdgas) zijn opgeslagen in houten kratten en gestapeld als wijnflessen in een 44-tal betonnen 'iglo's'. Een grote installatie om dit gif te vernietigen door verhitting in chemische reactors zou in 2015 afgebouwd zijn (net als die in Colorado). Het probleem is dat veel van de raketten en artilleriegranaten zijn doorgeroest. Er zal veel gebruik worden gemaakt van robots om chemische lading, explosieven en metaal te scheiden. Het restant na het vernietigingsproces kan worden behandeld als chemisch afval.

In 2014 wil het leger een aantal raketmotoren van M55-projectielen los-schroeven van de chemische ladingen

om op een andere plaats na te gaan of de vaste brandstof van de raketten niet gecorrodeerd is, wat het geheel instabieler maakt. Het klimaat in Kentucky is namelijk vochtiger dan dat in de woestijn.

GEbruik VAN UITSTEL

Al weer enige tijd geleden, in 2007, hadden de VS beloofd om hun voorraad chemische wapens in 2012 te hebben vernietigd. Die datum werd niet gehaald en nu zeggen ze dat het depot in Colorado in 2018 zal zijn leeggemaakt en dat in Kentucky in 2023. Rusland, dat ook over een grote voorraad beschikt (oorspronkelijke opgave: maar liefst 44.000 ton!) zegt nu het ontmantelingsproces in 2015 af te gaan ronden.

Ten tijde van het sluiten van het verdrag hadden de aangesloten landen beloofd om hun voorraden chemische wapens binnen tien jaar te vernietigen. Er was ook een optie om van die termijn uitstel aan te vragen voor vijf jaar. Daarvan is gretig gebruik gemaakt. Het ver-

OPSLAG VAN MOSTERD GASGRANATEN IN BLUE GRASS ARMY DEPOT IN KENTUCKY

drag is in 1997 van kracht geworden. Vijf landen – de VS, Rusland, Zuid-Korea, India en Albanië misten de deadline van 2007. Twee jaar geleden kregen de VS, Rusland en Libië (dit laatste land had zich pas later aangesloten) opnieuw uitsstel van de al eerder verlengde uiteindelijke termijn.

De VS hebben tot nu toe 90% van de chemische wapens die ze in 1993 hadden opgegeven (totaal een verbijsterende 31.500 ton) vernietigd. Naar schatting zal het hele Amerikaanse programma uiteindelijk 40 miljard dollar gaan kosten. Daarnaast hebben de Amerikanen andere landen ook geholpen bij het vernietigen van hun wapens. Daarvoor is 500 miljoen dollar uitgetrokken.

Rusland had in augustus van dit jaar 76% van de oorspronkelijke productie aan chemische wapens vernietigd, daarbij onder meer geholpen door Canada. Er werden zes speciale installaties voor gebouwd, waarvan er inmiddels twee gesloten zijn.

Landen als India en Zuid-Korea, met een vergelijkbaar arsenaal als Syrië hebben er drie tot vier jaar order gedaan om hun wapens te ontmantelen, maar daar-

bij is de tijd die het kostte om de installaties te bouwen waarin dat gebeurde, niet meegerekend.

ONONTPLOFTE MUNITIE

Naast de arsenalen uit de Koude Oorlog is er nog een tweede chemische erfenis van het Amerikaanse leger die zorgen baart: niet geëxplodeerde chemische munitie die is achtergebleven na proeven. Dat speelt bijvoorbeeld op het Panamese San Jose Island in de Stille Oceaan op 100 km van Panama City. Van 1945 tot 1947 testten 200 Amerikaanse militairen hier onder tropische omstandigheden chemische wapens zoals in elk geval fosgeen en mosterdgas. De bewoners waren op dat moment van het eiland verwijderd. Er zijn zeker acht niet ontplofte bommen van 500 en 1000 pond achtergebleven op een deel van het eiland. De rest wordt nu weer bewoond. Tien jaar geleden boden de VS aan Panamezen op te leiden om de troep op te ruimen op voorwaarde dat de VS gevrijwaard zouden worden van schadeclaims. Maar Panama wees dit aanbod van de hand en eiste dat de VS de plek zelf schoonmaken en de munitie verwijderen. Hoewel er

nog steeds geen overeenkomst is, lijkt de huidige Amerikaanse regering van Obama flexibeler dan hun voorgangers. Het Pentagon wil nu in elk geval nog dit jaar een team het probleem verder in kaart laten brengen. In mei van dit jaar heeft Panama officieel via de OPCW in Den Haag geëist dat de VS acht chemische bommen die tijdens een eerder onderzoek in 2002 waren gevonden verwijderen. Volgens actievoerders zijn er overigens nog veel meer plekken in Panama waar het Amerikaanse leger tests met chemische wapens heeft uitgevoerd.

BRONNEN:

Dylan Lovan, Army wants to move aging chemical weapons. Associated Press, 11 december 2012
Interfax, Russia destroys over 76 percent of its chemical weapons stockpile. 6 augustus 2013

Greg Kocher, Chemicals allegedly used in Syria are the type stored by the US in Kentucky. Kentucky.com, 9 september 2013

Paul Lewis, US struggles show hazards of chemical weapons destruction. The Guardian, 11 september 2013

Tim Johnson, Panama hopes US will clean up chemical weapons it left on island. McClatchy Washington Bureau, 9 oktober 2013.

Een chemische waakhond in Den Haag

De Organization for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW – Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens) is opgericht in 1997. Het is een intergouvernementele organisatie, die toezicht moet houden op de uitvoering van de Chemische Wapen Conventie, het verdrag tegen chemische wapens. Alle 190 landen die aangesloten zijn bij de Conventie zijn lid van de OPCW. De OPCW is gevestigd in Den Haag en heeft opslag- en laboratoriumfaciliteiten bij TNO in Rijswijk.

De aangesloten landen komen elk jaar bijeen in een conferentie met gelijk stemrecht voor allen. Daarnaast is er een uitvoerende raad waarin 41 landen zitting hebben, voor twee jaar benoemd door de conferentie. De meeste activiteiten worden uitgevoerd door het Technisch Secretariaat.

De belangrijkste taak bestaat uit inspecties ter plaatse om na te gaan of de leden zich houden aan de Conventie. Het gaat daarbij de laatste tijd vooral om de voortgang van de vernietiging van eerder opgegeven voorraden chemische wapens en de aantallen vernietigde wapens. Bij de inspecties wordt vanwege de risico's veel gebruik gemaakt van CCTV (cameratoezicht). Daarnaast worden ook bepaalde chemische installaties geïnspecteerd om na te gaan of daar geen nieuwe chemische wapens worden geproduceerd.

Ten slotte zijn er nog incidentele inspecties mogelijk wanneer er meldingen binnenkomen van gebruik van chemische wapens of verboden productie. Dit soort inspecties kan de OPCW alleen uitvoeren op verzoek van een lidstaat, na verificatie van het aangeboden bewijs voor het incident. De recente inspectie in Syrië werd op die manier uitgevoerd door de OPCW als onderdeel van een VN-missie.

Na bezuinigingen zijn er momenteel iets meer dan 100 inspecteurs, terwijl er ooit 200 in vaste dienst waren. Men is druk bezig personeel te werven voor het werk dat in Syrië moet gebeuren. De in-

Foto: Henry Arvidsson / www.henryarvidsson.com

specteurs mogen maar maximaal zeven jaar in dienst blijven. Het jaarlijkse budget van de OPCW is 70 miljoen euro.

INVASIE IN IRAK

Er zijn twee staten die de Conventie wel hebben getekend, maar het verdrag niet hebben geratificeerd, Israël en Birma. Zij vallen niet onder het regime van de OPCW. Dat geldt ook voor de landen die de conventie nooit hebben ondertekend: Angola, Egypte, Noord-Korea en Zuid-Soedan. Syrië is onlangs lid geworden. Egypte, Israël en Syrië wilden het verdrag nooit tekenen, omdat zij elkaar ervan verdachten chemische wapens in reserve te houden.

In 2002, in de aanloop naar de Irakoorlog, ontstond een conflict tussen de Braziliaanse directeur-generaal van de OPCW, José Bustani en de VS. Bustani was het jaar daarvoor benoemd voor een tweede termijn. Maar nu eiste de Amerikaanse ambassadeur bij de VN, de neo-conservatief John Bolton, dat Bustani zijn onmiddellijke ontslag zou indienen. Toen Bustani dit weigerde, dwongen de VS zijn ontslag af door middel van een

OEFENING OPCW VOOR MELDING "INVESTIGATION OF ALLEGED USE", EEN ONDERZOEK NAAR GEBRUIK VAN CHEMISCHE WAPENS. TSJECHIË, 1998

stemming in een speciale zitting van de uitvoerende raad van de OPCW. Als redenen voerden de Amerikanen aan: polariserend gedrag, mismanagement en het bepleiten van een niet passende rol voor de OPCW. Bustani zelf is er van overtuigd dat hij weg moest omdat hij een obstakel was voor de invasie in Irak. Hij kreeg na een procedure bij het administratieve tribunaal van de VN schadevergoeding en het restant van zijn salaris.

In oktober van dit jaar heeft de OPCW de Nobelprijs voor de Vrede gekregen.

BRONNEN:

Wikipedia-artikel OPCW

Caroline de Gruyter en Hans Steketeer, Ondiplomatieke ontlading bij de OPCW. NRC 12 oktober 2013

Marlise Simons, To Ousted Boss, Arms Watchdog Was Seen as an Obstacle in Iraq. New York Times, 13 oktober 2013

Overzicht chemische wapens

Chemische wapens zijn chemische stoffen, die ontworpen zijn om mensen te doden of ernstig te schaden en gebruikt worden als munitie (weaponized). Het kan gaan om projectielen, patronen, mijnen, container en raketten die gevuld worden met de chemische stof.

Chemische wapens kunnen worden ingezet als oorlogswapen of als middel voor een terroristische aanslag. Ze gelden samen met kernwapens, biologische wapens en stralingswapens als massavernietigingswapens. Militairen kunnen zich met gasmaskers en speciale pakken beschermen tegen chemische aanvallen. Bij niet op een chemische aanval voorbereide burgers ligt dat anders. De schrik die het middel aanjaagt is heeft dan nog een groter effect dan het aantal slachtoffers alleen. Dit maakt chemische wapens bij uitstek tot een middel van terreur.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen verschillende klassen chemische wapens. Militaire planners delen ze in naar de biologische effecten die ze hebben:

1. ZENUWGASSEN (nerve agents)

Deze verstoren het functioneren van het zenuwstelsel, veelal met dodelijke afloop. De meeste horen tot de organofosforver-

bindingen. Sommige insecticiden bevatten dezelfde stoffen maar met minder giftige eigenschappen. In wapens hebben ze meestal de vorm van een vloeistof. Vanwege de extreme giftigheid worden ze nogal eens opgeslagen als bestanddelen, die nog gemengd moeten worden om het wapen op te leveren. Zo zijn ze gemakkelijker te hanteren.

De eerste zenuwgassen werden geproduceerd in Duitsland in de jaren dertig van de vorige eeuw. Ze worden aangeduid door een serie codeletters die met een G beginnen. Het oudste gas was tabun of GA. Daarop volgden sarin (GB) en soman (GD).

Eind jaren veertig begon Engeland met de productie van een nieuwe serie zenuwgassen, de V-serie. Het bekendst is het chemische wapen VX, het meest dodelijke.

In de recente geschiedenis zijn zenuwgassen ingezet door Irak tegen Iraanse militairen en de Koerdische bevolking tijdens de Iran-Irak oorlog (1980-1988), door de Japanse sekte Aum Shinrikyo in de metro van Tokio en de stad Matsumoto en onlangs in de Syrische burgeroorlog (door welke partij is nog steeds niet helemaal duidelijk).

2. BLAARTREKKENDE GASSEN (blister agents)

Deze veroorzaken pijnlijke blaren op de

huid, niet altijd met dodelijke afloop. Het bedoelde militaire gebruik was de vijandelijke troepen incapabel te maken of te dwingen onhandige beschermende uitrusting te dragen (speciale pakken en gasmaskers), waardoor hun gevechtskracht zou afnemen. De meest bekende zijn de verschillende mosterdgassen, als vloeistof gekleurd van bleekgeel tot donkerbruin en met een zwakke geur van mosterd, ui of knoflook.

Deze gassen zijn op grote schaal ingezet tijdens de Eerste Wereldoorlog en veroorzaakten toen de meeste chemische slachtoffers. Hevige pijn, littekens, schade aan de longen en blindheid horen bij de gevolgen. Ook tijdens de Iran-Irak oorlog werd mosterdgas gebruikt.

3. VERSTIKKENDE GASSEN (choking agents)

Deze werken rechtstreeks op de longen door inademen, met als gevolg ademnood en mogelijk blijvende schade. Voorbeelden zijn chloor, ammoniak en fosgeen. Het zijn in het algemeen gassen met een opvallende kleur, die ook de omringende lucht kleuren.

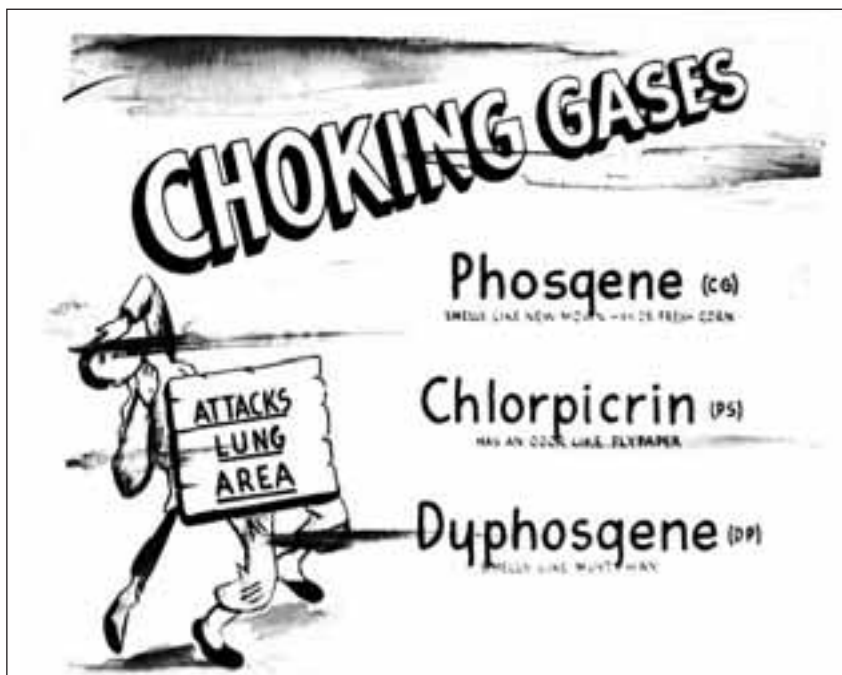
Tijdens de Eerste Wereldoorlog zijn ze veel ingezet. De eerste succesvolle chemische aanval in die oorlog, bij Ieper in 1915, was met chloorgas. Het chloorgas werd later door fosgeen vervangen, dat meer slachtoffers maakte.

4. ZUURSTOFVERDRINGENDE GASSEN (blood agents)

Deze werken in op de zuurstofopname in het bloed via de longen, in hoge concentratie volgt de dood binnen een paar minuten. Voorbeelden zijn blauwzuurgas en het Zyklon-B, waarmee in de Tweede wereldoorlog werd gemoord. Omdat het gas uiterst vluchtig is, is het minder geschikt voor militaire situaties, maar des te effectiever in afgesloten ruimtes.

BRONNEN:

Congressional Research Service (CRS), Chemical Weapons: A Summary Report of Characteristics and Effects. Dana A. Shea, 13 september 2013 R42862
Federation of American Scientists (FAS), Chemical Weapons Information.
www.fas.org/programs/bio/chemweapons/

Voorzitter WRI overleden

Op 28 november overleed in Spanje plotseling Howard Clark, voorzitter van *War Resisters International (WRI)* sinds 2006.

Howard was een man met grote pacifistische bezieling, een gedreven onvermoeibare vredesactivist met een scherpe geest en een mensenbindende organisator. Het is een grote schok voor allen in de WRI, de aangesloten organisaties en de internationale vredesbeweging. De WRI sectie in Nederland - Vredesbeweging PAIS - rouwt om Howards dood.

Howard voerde campagne tegen het militarisme in Brittannië, Ierland, Spanje en de Balkan. Hij schreef boeken over actieve geweldloosheid en gaf trainingen in geweldloze weerbaarheid voor mensen in Zuid Afrika en Kosova. Hij was onder andere redacteur van *Peace News* voordat hij in 1985 bij de WRI ging werken. Hij trainde de vrijwilligers van het Balkan Vredes Team, die naar Kosovo, Kroatie en Servië gingen. Geboren in Engeland verhuisde hij naar Spanje voor zijn spaanse partner, waarmee hij twee kinderen kreeg.

De WRI heeft op haar website een condoleanceregister geopend: www.wri-irg.org/ForHoward.

Regeringsbeleid Palestina

Een Ander Joods Geluid publiceerde medio oktober, in de week waarop Rutte II zijn eerste verjaardag viert, een rapport waarin het Israël-Palestina-beleid van het kabinet onder de loep wordt genomen. De voorzitter, Jaap Hamburger, maakt hierin balans op:

“Is het beleid op dit dossier evenwichtiger geworden ten opzichte van Rutte I? Ja. Maar het kabinet kan nog veel meer doen om daadwerkelijk bij te dragen aan vrede in Israël en Palestina en een einde aan de bezetting.”

Download het hele rapport hier: www.vredesmuseum.nl/download/rutte2.pdf

Bedrijfsleven en Palestina

Het Nederlandse ingenieursbedrijf Royal HaskoningDHV heeft besloten zijn medewerking aan het ontwerpen van een waterzuiveringsinstallatie in Oost-Jeruzalem te beëindigen. Deze installatie draagt bij aan de waterinfrastructuur van Israëlische nederzettingen en daarmee aan het bestendigen van de bezetting. Hiermee schaarft het bedrijf zich bij een steeds groter wordende groep bedrijven (waaronder bijv. McDonald's) die geen activiteiten ontplooiën in bezet Palestijns gebied. Een Ander Joods Geluid, United Civilians for Peace en vele anderen juichen dit besluit toe en hopen dat ook andere ondernemingen ophouden te collaboreren met schendingen van internationaal bezettingsrecht.

Kernwapens geldverspilling

Eind oktober werd tijdens een hoorzitting in het Amerikaanse congres het vernieuwingsprogramma voor de B61 tactische kernwapens besproken. Belgische parlementsleden stuurden daarom een brief aan het congres waarin ze de verwijdering van die kernwapens uit België vragen. “De modernisering van de B61 is nutteloze geldverspilling,” schrijven ze.

Uit de Nederlandse en Duitse parlementen kwamen gelijkaardige signalen. Op 10 juli nog bracht Kamerlid Raymond Knops (CDA), een brief naar het Amerikaanse congres om het te informeren over de wens van de Nederlandse Tweede Kamer om de geplande modernisering niet door te laten gaan. In december 2012 keurde een meerderheid in de Tweede Kamer nog een motie goed, waarin ze de regering verzoekt “de verwijdering van tactische kernwapens uit heel Europa als harde doelstelling te formuleren.” De motie stelt verder nog dat “de dialoog binnen de NAVO en met Rusland niet of nauwelijks vooruitgang heeft gebracht op het gebied van afbouw van de tactische kernwapens in Europa.”

De vorige Duitse regering beloofde in haar regeerakkoord nog dat ze zich “zowel binnen de alliantie als tegenover de Amerikaanse bondgenoten, zal inzetten opdat de in Duitsland gestationeerde kernwapens teruggetrokken worden.”

Vredesmuseum 1

Het Museum voor Vrede en Geweldloosheid hield een open dag voor vrijwilligers, donateurs en belangstellenden uit de vredesbeweging in zijn nieuwe Vredesmuseum Gouda. Tijdens een kleine vergadering werden er besluiten genomen over de toekomst. Een kleine task force gaat ervoor zorgen dat waar nu nog één van de bekende reizende tentoonstellingen hangt, over een jaar de contouren zichtbaar zullen zijn van een volwaardig museum. De task force kan nog wel wat versterking gebruiken met mensen die er echt tijd in willen steken. Wij zoeken mensen met ervaring op het gebied van audio-visuele (interactieve) presentaties, maar ook mensen die aan de vormgeving en inrichting willen werken. Hebt u belangstelling? Bel dan 015-785.01.37 of mail aan: info@vredesmuseum.nl

Vredesmuseum 2

Het Museum voor Vrede en Geweldloosheid richtte tijdens de Vredesweek een ‘Muur van de vrede’ op in het Verzetsmuseum Zuid-Holland te Gouda. Daaraan konden kaarten en tekeningen met hartenkreten, vredeswensen en meningen van museumbezoekers opgehangen. Met deze ‘Muur van Vrede’ willen het Vredesmuseum en het Verzetsmuseum bezoekers aan het denken zetten over het conflict in Syrië. De vredesmuur blijft beschikbaar voor ander gebruik.

Ruimte vreedzaam

Van 5 tot 12 oktober was het Keep Space for Peace Week. Wereldwijd werd er actie gevoerd om de ruimte vrij te houden van oorlogstuig en niet te ge-

bruiken voor oorlogvoering en oorlogsvoorbereiding. In Nederland is voor zover bekend geen actie gevoerd, maar vooral in de VS en Engeland was er veel te doen. Vaak was er een combinatie met acties tegen drones.

Een overzicht van alle acties vindt u op space4peace.org/actions/ksfpw13.htm

Vredescitaten

Het virtuele museum van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid heeft een nieuw onderdeel erbij gekregen. Het betreft een verzameling van bijna 400 citaten die allemaal iets te maken hebben met oorlog en vrede. De meeste citaten komen uit het Vredes-Album, een in het interbellum verschenen agenda. De citatenverzameling is te raadplegen op onderwerp, tijdvak en auteur. U kunt ze ook op uw smart-phone bekijken! Zie: www.vredesmuseum.nl/citaten

Hebt u citaten die nog niet in de verzameling zitten? Stuur ze dan op naar het Vredesmuseum.

Drones

Mensenrechtenorganisaties Amnesty International en Human Rights Watch roepen de Amerikaanse regering op om drone-aanvallen te onderzoeken waarbij mogelijk onrechtmatig slachtoffers zijn gevallen. De organisaties komen met gruwelijke onthullingen over de gevolgen van drone-aanvallen in Pakistan en Jemen.

Amnesty International onderzocht 45 drone-aanvallen die tussen januari 2012 en augustus 2013 plaatsvonden in Noord-Waziristan in het noordwesten van Pakistan, waar de meeste drone-aanvallen waren. Negen daarvan werden ter plaatse onderzocht. Er blijken veel meer burgerslachtoffers te zijn dan de VS willen toegeven.

Sowing Seeds

Eerder dit jaar verscheen bij War Resisters' International het boek *Sowing Seeds: The Militarisation of Youth and How to Counter It*. Nu is dit 143 blz. tellende boek in z'n geheel gratis te downloaden via www.vredesmuseum.nl/download/sowingseeds.pdf.

Het boek bevat artikelen, afbeeldin-

gen, onderzoeksgegevens en interviews die een licht werpen op de vele manieren waarop jongeren op school en elders geïndoctrineerd worden met de militaristische ideologie. Natuurlijk komt ook aan de orde hoe dit tegengegaan kan worden. De situatie in vele landen komt daarbij aan de orde.

Noorse vrouwen in dienst

Noorwegen is het eerste land in Europa en binnen de NAVO dat de militaire dienst verplicht maakt voor beide geslachten. Het waren jonge Noorse feministes die campagne hebben gevoerd voor wat zij zien als een volgende stap in de gelijkstelling van vrouwen. Niet iedereen is het daarmee eens.

Noorwegen kende al een vrijwillige militaire dienst voor vrouwen, die momenteel 10 procent van de Noorse strijdkrachten uitmaken. Vanaf 2015 is deelname niet meer vrijwillig.

Vredesmuseum 3

Marianne Thieme (Partij voor de Dieren) droeg op Prinsjesdag een soort jagersmantel maar dan tegen de plezierjacht gericht. Op die mantel droeg ze een zestal gebroken geweeftjes. Die kwamen uit de winkel van het Museum voor Vrede en Geweldloosheid.

Marianne gebruikte het als gebroken jachtgeweer, maar van oorsprong is het gebroken geweeftje het logo van War Resisters' International. Sedert de Eerste Wereldoorlog is dat het symbool van de strijd tegen oorlogsgeweld. Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International en daar komen deze brochures dan ook vandaan. Ze worden nog steeds veel gedragen en zijn te koop via: www.vredesmuseum.nl.

You can bomb...

Op 4 september was er een kleine demonstratie tegen de inmenging in Syrië. Na een picket line bij de Amerikaanse ambassade, liepen ongeveer 7 mensen naar de Russische ambassade om ook daar te protesteren tegen inmenging.

Het motto van het protest was "You can bomb the world to pieces but you

cannot bomb it into peace." Al eerder trok er een grotere demonstratie door Den Haag.

Egypte

War Resisters' International heeft zich in een verklaring ernstig bezorgd getoond over de situatie in Egypte. Het zeer gewelddadige optreden van de militairen mag niet door de vingers gezien worden onder de leus 'volk en leger zijn één'. De ervaring leert dat militairen aan de macht leidt tot geweld, onderdrukking en onrecht.

Rectificatie

Van de Samenwerkingsdag Vredescultuur werd in het vorige nummer verslag gedaan. Daarbij werd een verkeerde website genoemd. Een volledige verslag van de dag vindt u op: www.samenvoorvrede.nl. Van de hele dag zijn ook geluidsopnamen gemaakt. Die kunt u beluisteren via www.vredessite.nl/nieuws/x_612.html.

Tentoonstellingen Vredesmuseum

Gouda: t/m 28 dec.: Vergeven – Verzoenen

Gouda: 2 jan. t/m 28 juni: Vredesaffiches

Ysselsteyn 5 t/m 30 jan.: Einde en Nieuw Begin

Meer info: www.vredesmuseum.nl/info/agenda.php of 015-785.01.37

Meer en uitvoeriger VredesNieuws vindt u op: www.vredessite.nl/nieuws.

Duizend dagen extreem leven

Het 400 pagina's tellende boek van Natalie Righton is vooral interessant waar zij verslag doet over de gevoelens van de bevolking tijdens haar verblijf in Afghanistan en rond de beslissing over de Kunduz missie (Nederlanders trainen Afgaanse politie in Kunduz, 2011-2013). Haar frustraties en angsten zijn voelbaar en geven het boek een persoonlijke stijl. Righton noemt dat ook in de 'verantwoording' een bewuste keuze. Ze wilde verhalen kwijt die niet in de krant konden. Dit kan als minpunt voor het boek gelden, samen met de soms onoverzichtelijke volgorde van de artikelen.

De persoonlijke manier van opereren als journalist voor de Volkskrant en het leven als vreemdeling in Afghanistan maakt het boek menselijk. Het thema komt constant terug in de vier delen die beginnen met de bezoeken aan ziekenhuizen, familie picknicken en bruiloften. Righton is dan vaak gekleed in de traditionele boerka en werkt nauw samen met twee gidsen die contacten leggen, vertalen maar ook bescherming bieden. Het feit dat Righton een vrouw is verklaart

haar interesse in het leven van vrouwen, helaas komt dit summier aan bod in het boek.

Bijzonder zijn haar contacten met Taliban woordvoerders. Deze, sinds 1989, dominante groepering is bij de bevolking niet geliefd. Burgers vrezen een herhaling van hun wrede praktijken als de westerlingen zich na 2014 terugtrekken meldt Righton. Toch krijgt zij inzicht in hun werkwijze, hun motivering, hun propaganda machine en de modernisering hiervan. Teleurstellend zijn de felle reacties van Nederlandse krantenlezers op deze artikelen. Opmerkingen als: "Aan welke kant sta jij eigenlijk?" leggen veel kortzichtigheid bloot.

Dat er westerse barbaren zijn legt Righton feilloos bloot als ze vertelt over de 'fixers', de klusjesmannen die in 'kill-teams' als 'pretmoordenaars' wereldwijd bekend zijn. Deze praktijken, de stijgende corruptie en verdwenen hulpgeld gebruikt de Taliban met succes om de oorspronkelijk sympathie voor westerlingen binnen de bevolking te keren in haat, zegt zij.

In de laatste delen beschrijft Righton

haar gesprekken met burgers en politieagenten over de naderende Kunduz missie. Het levert visies en angstige toekomstbeelden. Ook praat ze met militairen en defensievoorlichters. Het was te zien en te lezen in Nederland.

Een bijzondere vermelding verdient haar constatering dat 'Mein Kampf' vertaald in het Dari een populair boek is in het land. Over de adoratie van Bin Laden en Hitler door de bevolking is de uitleg over de verwantschap tussen Duitsers en Afghanen als Ariërs interessant.

Als de journaliste zich opmaakt voor haar terugkeer naar Nederland komt de exodus van Afghanen op gang. Zal er een burgeroorlog ontstaan door onderlinge strijd? Of zou een sterke politiek figuur, een dictator, de oplossing bieden? We wachten het af.

Anke Polak

Natalie Righton, *Duizend dagen extreem leven* – Dagboek van een oorlogsjournalist in Afghanistan.

Tijdens het Kamerdebat over de Joint Strike Fighter werd een motie in stemming gebracht tegen de kernwapentaak van het vliegtuig. De motie werd aangenomen. Buiten demonstreerde het No Nukes team van IKV Pax Christi tegen de Nederlandse kernwapentaak. In hoeverre de Kamer voet bij stuk kan en zal houden valt te bezien. De JSF is in principe geschikt voor kernwapens, er moeten alleen wat kleine aanpassingen voor gedaan worden. Zoals Leon Wecke het uitdrukte: Wat software installeren en een rekje monteren, de boor-gaatjes zitten er al in.

Foto: Eveline van Egdom

God zegene de wapens

Als God ons wetten liet
waarin de doodslag heilig hiet
als het schoffeeren
wie wekte dan in mijn gedacht
de twijfel aan de overmacht
van de geweren?

Als uw God mij 't leven gaf
opdat de generale staf
het zou vernielen,
wie legde dan in m'n gemoed
die afkeer tegen uw "Behoed,
o Heer, de Zielen?"

Als uw God u heeft gesteld
tot knecht en priester van 't geweld
den moord genegen,
wie wekte er dan in m'n ziel
die pijn, een beet van een reptiel
bij uw en zegen...?

Willem van Iependaal

Willem van Iependaal
(pseudoniem van Willem van der Kulk, 1891-1970) ging tijdens de Eerste Wereldoorlog in Engelse dienst, maar kwam als antimilitarist de loopgraven uit. Schrijver in Rotterdamse volkstaal over de bajes, die hij van binnen kende. Dichter van 'proletarische liederen' en 'Lieder en van de zelfkant'.

